

*Herbert
Tingsten*

**Problem
i
U.S.A.**

Bonniers

HIGHER SECONDARY STUDENT /
P. O. BELLE MEAD, S. A.

47888

100-

HERBERT TINGSTEN

Problem i
U. S. A.

HERBERT TINGSTEN

Problem i
U. S. A.

Stockholm

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonniers förlag 1948

Printed in Sweden

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1948

FÖRORD

Föreliggande uppsatser har tidigare publicerats i Dagens Nyheter; endast oväsentliga formella ändringar har vidtagits. Artiklarna grundar sig främst på studier under en resa i U. S. A. från slutet av september till början av december 1947.

Herbert Tingsten

AMERIKANSK UTRIKESDEBATT

Hur den amerikanska attityden till Ryssland förändrats under de två åren efter krigets slut klarlägges i en opinionsundersökning som publicerats i oktoberhäftet av tidskriften Fortune. I september 1945 och i september 1947 ställdes samma fråga: Är Ryssland att betrakta som en "fredsälskande" nation, villig att gå i krig blott för självförsvar, eller som en aggressiv nation, beredd att börja ett krig för att uppnå en fördel? År 1945 valde 39 procent av de tillfrågade det första alternativet, 38 procent det senare; år 1947 var motsvarande siffror 12 och 66 procent. Uppgifterna visar att en utbredd misstänksamhet mot Ryssland förelåg redan för två år sedan och att denna inställning nu blivit helt dominerande; en överväldigande majoritet av dem som uttrycker en åsikt tror på aggressiva och potentiellt krigiska avsikter i den ryska politiken. En septemberundersökning av Gallupinstitutet ger liknande resultat. På frågan om något land, och i så fall vilket, önskar att behärska världen svarar en överväldigande majoritet med att utpeka Ryssland.

Beträffande den politik U. S. A. bör följa ger opinionsundersökningarna helt naturligt inte samma klara resultat. Men den starka tendensen att stödja Trumans och Marshalls "fasta" politik är påtaglig. Endast ett fåtal tar

avstånd från tanken att U. S. A. bör hjälpa Grekland och eventuellt med vapenmakt försvara detta land mot angrepp från Ryssland eller ryska satelliter. Majoriteten är beredd till krig för det fall att Ryssland skulle fortsätta sin expansion och förvandla andra stater än de redan kontrollerade till lydstater. Man är missnöjd med Förenta nationernas verksamhet, men vill att U. S. A. skall stanna inom organisationen och verka för att den blir mera effektiv. Bland dem som vet vad vetorätten inom säkerhetsrådet innebär anser flertalet att denna rätt på ett eller annat sätt bör uppmjukas eller avskaffas. De principer från vilka Marshallplanen utgår har ett starkt stöd inom folket.

Varken regeringens konkreta åtgärder eller opinionsundersökningarna ger emellertid besked om de målsättningar och de perspektiv på lång sikt med vilka den amerikanska utrikespolitiken arbetar eller skulle kunna arbeta. På denna centrala punkt är den offentliga likaväl som den privata debatten i utrikesfrågor famlande och oklar. En kommenterande översikt av några huvudlinjer i diskussionen skall belysa denna osäkerhet.

Många inlägg präglas av en mer eller mindre omedveten benägenhet att gå förbi själva huvudproblemet, att rentav söka en lösning på den utrikespolitiska frågan utanför utrikespolitiken. Typisk för denna linje, ofta framträdande i offentliga uttalanden och kanske än oftare i personliga samtal, är förre utrikesminister Stimsons artikel (The challenge to Americans) i senaste häftet av tidskriften Foreign Affairs. Det ryska problemet är, skriver Stimson, "en fråga om vår egen förmåga att fortleva... Kan vi göra frihet och välstånd till realiteter i denna värld? Kan vi det, så är kommunismen inte något hot.

Kan vi det inte, så måste vår civilisation, oberoende av kommunismen, gå under.”

Naturligtvis ligger det något i detta kvasi-darwinistiska resonemang, passande för ett folk som mer än något annat håller på den fria tävlan inom den statliga ordningens ram. Det är tänkbart, om än icke sannolikt, att det ryska — eller det amerikanska — systemet leder till en ekonomisk katastrof för det egna landet och att, som följd härav, Ryssland förvandlas till ett kapitalistiskt eller U. S. A. till ett socialistiskt land. Men på föreställningen om det naturliga urvalets förmåga att utpeka det bästa systemet kan man inte bygga någon utrikespolitik. Det finns ingen högre makt som ser till att de tävlande får samma chanser och att de korrekt följer vissa tävlingsregler. Det är överhuvud inte fråga om en tävlan, utan om fredlig eller krigisk lösning av konflikter i alla delar av världen. En hänvisning till tanken att den bäste segrar i det långa loppet är närmast en invecklad metod att komma från debatt i själva saken. Och det är en metod som i grunden inte är fullt hederlig, eftersom ”den bäste” enligt amerikansk värdering är och förblir något annat än enligt rysk.

Bland de verkligt utformade utrikespolitiska ståndpunkterna kan man urskilja två extrema linjer: å ena sidan en interventionism som är svår att skilja från imperialism, å andra sidan en isolationism som icke utesluter, utan snarare förutsätter nationalism.

För den förstnämnda riktningen kan professor James Burnhams till viss del i tidskriften *Life* publicerade arbete ”Kampen om världen” tjäna som symbol. Burnham anser att U. S. A. bör begagna sitt främst genom atombomben vunna försprång i makt till att organisera världen, till att

med fredliga eller krigiska medel skapa en världsfederation. I längden kan den kommunistiska diktaturen och den liberala folkstyrelsen icke existera sida vid sida, ty kommunismen är till hela sitt väsen inriktad på världsrevolution och världsvälde. Genom att tvinga alla andra stater, och främst Ryssland, till att ingå i ett slags världsstat under amerikansk ledning genomför U. S. A. därför enligt Burnhams mening en i realiteten preventiv aktion. Då det är uppenbart att en sådan icke kan lyckas utan krig och att den tilltänkta organisationen icke kan upprätthållas annat än med amerikanska vapen, är det emellertid väl försvarligt att känneteckna Burnhams program som krigisk imperialism.

Vilket stöd har detta program i den amerikanska opinionen? På denna fråga får man i skilda kretsar de mest olika svar. Förespråkarna för den avspännings- eller eftergiftspolitik som främst representeras av Wallace gör ofta gällande att Burnham företräder en stor del av den amerikanska överklassen, och de är till och med benägna att spåra starka anknytningar mellan Burnhams perspektiv och den officiella politiken; radikala tidskrifter som Nation och New Republic finner i Burnham och hans mindre talangfulla eftersägare ett tacksamt mål för sin polemik. Pressen och debatten överhuvud synes emellertid visa att den imperialistiska linjen har mycket begränsad betydelse. Att emigranter från av Ryssland erövrade länder ofta sympatiserar med Burnham är naturligt; det kan också antas att en del militärer tenderar till samma ståndpunkt. Men för det överväldigande flertalet av dem som ägnar något intresse åt utrikesfrågor står det klart att en politik av denna art innebär att det amerikanska folket helt överger den demokratiska humanism som det just

enligt Burnham är skickat att försvara. För min del har jag vid en mängd samtal med personer av skilda kategorier icke träffat någon anhängare av Burnham — utom professor Burnham själv, vars tendens till konstruktion och förenkling i viss mån kan förklaras av ett marxistiskt föregående. Såvitt bekant har ingen politiker uttalat sig för en politik efter Burnhams riktlinjer.

Därmed är icke sagt, att "imperialister" som Burnham, Bullitt och andra saknar inflytande. Deras skrifter har sannolikt bidragit till den känsla av ofrånkomlig motsättning mellan Ryssland och U. S. A. som präglar en så stor del av den amerikanska opinionen. Och skulle konflikten mellan de båda länderna skärpas, måste den pessimistiska och aktivistiska linjen få ökad slagkraft. Efter ett av U. S. A. vunnet krig mot Ryssland kunde Burnhams planer på ett amerikanskt imperium i federationens form bli aktuella. Men för närvarande räknar det stora flertalet utrikespolitiska bedömare med en annan utveckling.

Den isolationism som tar avstånd från varje inblandning i europeiska förhållanden — vilket för ögonblicket betyder bland annat nej till Trumandoktrinen och Marshallplanen — är säkerligen svagare nu än någonsin tidigare. Vid 1946 års val föll en rad isolationistiska kandidater igenom; endast ett fåtal kongressledamöter kan räknas till denna riktning. De stora invandrargrupper i östern och framför allt i mellanvästern som förut tenderat till isolationism — irländare, tyskar, skandinaver — har undergått en sinnesförändring sedan en aktiv utrikespolitik kommit att betyda i första rummet motstånd mot Ryssland, icke hjälp åt England eller konflikt med Tyskland. Vad irländarna och flera andra emigrantgrupper beträffar är den katolska kyrkan med sitt växande in-

flytande och sin skarpt antikommunistiska inställning av betydelse. Den radikala variant av isolationismen som i alla utrikespolitiska aktioner ser en fara för socialreformatoriska strävanden i U. S. A. har likaledes gått tillbaka; New Republics och Nations förändrade hållning sedan åren före andra världskriget är på denna punkt typisk.

Likväl finns en klar och systematiskt propagerad isolationistisk linje. I huvudsak lär man kunna betrakta Chicago Daily Tribune och dess ägare, överste Robert McCormick, som representativa för denna åskådning. Utgångspunkten är en nationalism som föraktar, för att icke säga hatar, alla främmande folk och som endast med en viss tvekan avstår från att förakta och hata även de amerikanska öststaterna och den av dessa, som det påstås, alltför beroende förbundsregeringen. Kommunismen avskys mer än allt annat — vilket inte vill säga litet — men med denna avsky följer ingen vilja att hjälpa de av Ryssland hotade europeiska staterna. Tankegången är: kommunismen kommer att falla sönder av sig själv; någon hjälp till Europa behövs därför inte; för övrigt är de europeiska folken odugliga och socialistiska och förtjänar därför ingen hjälp; U. S. A. klarar sig själv, inåt lika väl som utåt, blott den sunda amerikanismen i mellanvästern får råda. Ett exempel på tonen ger Chicago Tribunes ledare den 11 oktober: "Hela felet med England och Frankrike är att folket inte vill arbeta. Ett skäl härför är att Truman och Marshall gör sitt bästa för att lära européerna att de inte behöver arbeta, eftersom U. S. A. kommer att hjälpa dem vare sig de arbetar eller ej. Ett annat skäl är att deras egna regeringar avskräcker dem från att arbeta . . . Marshallplanen kommer blott att uppmuntra de politiker som har makten att fullfölja de halvt kom-

munistiska åtgärder som är den verkliga orsaken till svårigheterna.”

Denna totala isolationism, som något karikerad dagligen presenteras i en av U. S. A:s största tidningar, har som sagt för närvarande icke stöd av någon utbredd opinion. Men den får därför icke fränkännas inflytande. I förtunnad form framträder den som skepsis gentemot Förenta nationerna, Marshallplanen, allt organiserat samarbete med europeiska stater. Och den kan, därest regeringens strävanden till samverkan i skilda former misslyckas, ånyo bli en avgörande faktor i amerikansk politik. För många ännu internationellt inriktade amerikaner representerar den efter all sannolikhet en reträttlinje, ett slags resignation.

De båda extrema riktningar som här berörts är till sina målsättningar helt motsatta; imperialismen vill total intervention, isolationismen total isolering. Men de upp bäres av vissa gemensamma föreställningar, pessimism i fråga om yttervärlden, obegränsad tro på U. S. A:s makt och värde. För närvarande är de inte väsentliga inslag i bilden av amerikansk utrikesdebatt och utrikesopinion. Men de är båda uttryck för tendenser som skymtar bakom den mera rimliga och auktoritativa debatten och som under vissa förhållanden kan bli tongivande.

*

I förgrunden av amerikansk utrikesdebatt står fortfarande den artikel som X, alias chefen för utrikesdepartementets planeringsavdelning George Kennan, skrev i juli-numret av Foreign Affaires. Den skrevs visserligen innan

Kennan tillträdde sin nuvarande ledande befattning, och inom utrikesdepartementet betonar man att Kennan skrivit som privatman och icke representerar statsledningen. Icke desto mindre kan det antas att denna artikel, bättre än något annat aktstycke, klarlägger det allmänna perspektiv utifrån vilket amerikansk politik arbetar.

Här skall blott erinras om ett par huvudpunkter i Kennans briljant utformade artikel. Kennan utgår från att enligt den ryska statsledningen en ofrånkomlig motsättning föreligger mellan kapitalism och socialism och att kommunismen sålunda är inriktad på ett universellt välde. Han tror därför inte att tvisten mellan U. S. A. och Ryssland kan avvecklas genom en uppgörelse i stor stil inom en nära framtid. U. S. A. måste helt enkelt under lång tid genomföra en "policy of containment", en politik som hejdar den ryska expansionen, var den än söker sig väg, och som för detta ändamål begagnar alla politiska och ekonomiska maktmedel. Om en sådan politik upprätthålles, har man anledning vänta att inom ett eller ett par årtionden stora förändringar inträder i Ryssland: regimen kommer att uppmjukas eller falla samman på grund av inre missnöje och motsättningar.

Det märkliga i Kennans artikel kan uttryckas på två sätt. En vanlig föreställning är att tiden står på Rysslands sida, att U. S. A. är ojämfröligt överlägset nu, men icke kommer att vara det i framtiden, då det ryska samhället reorganiserats och Ryssland skaffat sig atombomber. Kennan kastar om resonemanget. Han tror sig kunna göra tiden till allierad: om blott U. S. A. fullföljer en fast politik, kommer den ryska faran så småningom att avlägsnas utan krig. Det kan också sägas att Kennan skapat den myt, den ideologi, som gör en politik av Trumans och

Marshalls typ möjlig. En sådan politik, som i alla delar av världen under lång tid skall hejda Ryssland utan att övergå till offensiven, är svår eller omöjlig att upprätthålla, om intet mål på lång sikt uppställs, om intet slut kan skönjas på kraftmätningen utan vapen. Kennan uppställer ett mål, förutsäger ett slut — och ger därmed den amerikanska opinionen den stimulans som behövs för att en strid på defensiven under årtionden skall bli uthärdlig.

Som främste opponent mot Kennan har Walter Lippmann — U. S. A:s mest kände utrikeskribent — uppträtt i en nyss avslutad artikelserie i New York Herald Tribune. Lippmann bestrider inte den grundläggande tesen om en ofrånkomlig motsättning mellan Ryssland och U. S. A., det är Kennans slutsatser han angriper. Enligt Kennan, skriver Lippmann, skulle initiativet i den utrikespolitiska kampen helt tillfalla Ryssland, U. S. A. skulle blott ha att reagera mot ryska aktioner. Men är en sådan politik från U. S. A:s sida möjlig? Kan en stat med folkstyrelse och liberal ekonomi under årtionden inriktas på att konsekvent möta ryska aktioner med effektiva motdrag? Är det överhuvud, även om denna svårighet lämnas obeaktad, tänkbart med effektiva motdrag på varje punkt, då den andra parten, Ryssland, är inriktad på expansion och kommer att utnyttja varje lucka, varje svaghet? Blir inte resultatet, liksom hittills, att Ryssland än på den ena, än på den andra fronten vinner en framgång och att U. S. A. tvingas att erkänna ett nytt och försämrat läge? Ett försök att föra en sådan politik skulle sannolikt, fortsätter Lippmann, leda till att U. S. A. trötades ut långt innan Ryssland tänkte på att ge upp.

Lippmann kompletterar kritiken med ett försök att formulera vad han själv kallar konkreta målsättningar.

Rysslands starka ställning i Europa beror inte främst, skriver han, på kommunistisk propaganda, utan på den röda arméns framskjutna positioner. "Kommunistpartiet i varje land är den femte kolonnen. Det är dock bara en femte kolonn. Fyra andra kolonner finns, och de bildas av den röda armén." Huvudsaken är därför att förmå Ryssland att dra tillbaka sina trupper till hemlandet, att utrymma alla mer eller mindre klart ockuperade områden. En aktion i denna riktning skulle göra Trumandoktrinen om garantier för skilda stater onödig och jämte Marshallplanen säkra Europas lugna återuppbyggande i tecknet av oberoende gentemot både Ryssland och U. S. A. I detta sammanhang söker Lippmann uppvisa en motsättning mellan Trumandoktrinen och Marshallplanen: den förra skulle gå ut på intervention, den senare på "hjälp till självhjälp".

Att det ligger något befogat i Lippmans kritiska kommentarer till Kennanlinjen lär de flesta erkänna: icke minst med tanke på folkopinionen i U. S. A. måste en politik vars innehåll är så negativt och allmänt som att göra motstånd mot rysk expansion bli svår att konsekvent upprätthålla under årtionden. Men denna synpunkt kan, säger man, icke få vara avgörande, ty någon annan politik står icke till buds — utom en interventionism, som snart kan leda till krig, och en isolationism, som offerar stora delar av världen åt Ryssland och i längden förminskar U. S. A:s möjligheter till självförvar. Lippmanns positiva förslag har hårt angripits, bland annat i de två främsta av de tidningar i vilka Lippmann medarbetar, Herald Tribune och Washington Post. Å ena sidan betonas att den amerikanska utrikespolitiken sedan länge sökt komma fram till en uppgörelse, enligt vilken de ryska trupperna

skulle dras tillbaka från ockuperade områden och satellitstater, å andra sidan förklarar man att Lippmann måttlöst överdriver betydelsen av en rysk utrymning. I de många områden där Ryssland upprättat kommunistiska regimer leder en avveckling av den ryska ockupationen inte till någon politisk förändring, ty dessa diktaturer har redan lyckats befästa sin makt. Och vare sig den röda armén står i Ryssland eller i gränsstaterna utgör den, jämte de kommunistiska partiernas femte kolonner, ett hot mot alla fria stater i Europa och Asien. U. S. A:s stöd blir därför även i framtiden nödvändigt för att trygga de ännu icke ockuperade ländernas självständighet.

En annan linje i debatten erinrar såtillvida om Lippmanns som den siktar till en relativt snabb avveckling av U. S. A:s tysta åtagande att försvara världen mot rysk aggression. Det gäller, skriver De Witt C. Poole i *Life*, att återställa en maktbalans i världen genom att upprätta en rad stora med U. S. A. och Ryssland jämförliga stater eller federationer. Ett sådant centrum skulle vara en union av västra Europa, ett annat Kina, ett tredje Indien, ett fjärde brittiska imperiet, ett femte Sydamerika; Poole tänker sig även en indonesisk och en av muhammedanerna i främre Asien bildad federation. På detta sätt skulle motsättningen U. S. A.—Ryssland så att säga komma bort i en serie skiftande motsättningar, och U. S. A. skulle icke längre framstå som den för världens öde ansvariga makten. Den mest uppenbara svagheten i detta resonemang ligger däri att den antydda politiken i varje fall icke kan realiseras annat än under en lång tidrymd och genom att U. S. A. under denna tidrymd utvecklar en ännu mera intensiv aktivitet än enligt den nu följda, mindre vitt-

syftande politiken. Även denna linje utgår i själva verket från att U. S. A. skall organisera världen.

Den huvudsakliga, mera principiellt utformade oppositionen mot regeringspolitiken personifieras fortfarande av Wallace, som i tal efter tal framträder som målsman för ett annat alternativ. Vari detta alternativ består är emellertid svårt att säga. Wallace har talat om ett slopande av atomvapnet utan villkor, om lån till Ryssland, om en allmän uppgörelse på lång sikt, men något verkligt program för en sådan uppgörelse har han inte framlagt. Ofta präglas, såsom motståndarna framhäver, Wallaces och hans anhängares uttalanden av förbluffande oklarhet och naivitet. Som exempel kan nämnas de teser som nyss formulerats av Wallaces närmaste man i New Republic, Michael Straight: "Vår regering bör principiellt avstå från krig, förklara krig omöjligt och börja en politik som klagör dess oryggliga vilja till fred. Den bör förbereda en femmaktskonferens i fredstankens tecken som skall avveckla de skärpta motsättningarna innan de överväldigar oss." Sådana satser förkunnas vecka efter vecka i Nation och New Republic med anspråk på att innebära en lösning av problemen.

Inom Wallaceriktningen kan man urskilja två tendenser som inte klart särhålls, utan ofta sida vid sida framträder i ett föredrag eller en artikel. Enligt den ena gäller det främst att övertyga Ryssland om U. S. A:s goda avsikter, att undanröja ryssarnas naturliga misstänksamhet. För detta ändamål är man beredd till medgivanden — t. ex. i fråga om atombomben och politiken mot de ryska satellitstaterna — som gör kritikernas tal om eftergiftspolitik naturligt. Den andra tendensen framhäver behovet av en allmän uppgörelse som leder till mellan-

folklig avspänning men avser icke att en sådan uppgörelse skall ske i de amerikanska eftergifternas tecken. Jag har hört framstående medlemmar av Wallacegruppen förklara att de är beredda att verka för väpnat motstånd mot varje ryskt försök att efter en sådan uppgörelse fortsätta på den aggressiva linjen. Enligt denna ståndpunkt är det mindre regeringens sakliga uppfattning än dess diplomatiska teknik som man avser att angripa.

Hur som helst, Wallacelinjen är i första rummet oppositionell: dess styrka är attacken, icke planeringen. Allt tyder på att endast en obetydlig minoritet av folket känner sig som anhängare av Wallace och att denna minoritet till stor del består av kommunister och s. k. medlöpare. Men många som icke räknar sig till Wallacegruppen hyser en viss förståelse för dess verksamhet. Tanken på ett nytt krig är för dem outhärdlig, och de betvivlar inte att Wallace ärligt och passionerat arbetar för fredens bevarande. Härtill kommer att regeringens politik på skilda punkter kritiseras även av personer som i det stora hela ställer sig solidariska med den. De erinrar om Trumans aggressiva tal på flottans dag i oktober 1945, om det pinsamma i att U. S. A:s garantipolitik i första rummet skall gälla två så tvivelaktiga demokratier som Grekland och Turkiet, om onödigt irriterande uttalanden i Förenta nationerna. Vid privata samtal i dessa frågor får man ett starkt intryck av vilja till objektiv analys av det egna landets politik och av den idealism som sätter upprätthållandet av vissa allmänna grundsatser före det omedelbara intresset.

Med ett ändrat internationellt läge kan kombinationer mellan grupper som för närvarande hetsigt bekämpar varandra bli tänkbara. Särskilt slående är att Wallacelinjen har beröringspunkter med isolationismen, vilka i en fram-

tid kan aktualiseras: för båda riktningarna gäller det att undvika engagemang som befaras föra till krig. Men ur inrikespolitisk och allmänt ideologisk synpunkt representerar de båda riktningarna motsatta ytterligheter.

*

U. S. A. har och kommer mänskligt att döma under åtskilliga årtionden att ha monopol på atombomben, det är ett faktum som färgar hela den amerikanska debatten i utrikesfrågor. Det ger en känsla av säkerhet, av överlägsenhet, som hos vissa personer och grupper slår över i drömmar om amerikansk ledning av en organiserad värld. Men det ger också, och framför allt, en känsla av ansvar. För många tänkande amerikaner är möjligheten att atombomben — en enormt effektiviserad atombomb — än en gång skulle komma till användning en källa till ångest och grubbel. Ingenstädes diskuteras därför utvägarna att nå en fredlig och definitiv lösning av världens problem med större intensitet än i U. S. A.

Några samtal med experter på området ger en föreställning om läget. Man förklarar att inom kort atombomber av den art som hittills använts blir relativt billiga, med en tillverkningskostnad av ett par millioner dollar; det kommer alltså att löna sig att använda tiotals bomber för att sänka ett enda större krigsfartyg. Att producera dylika bomber i tusentals är icke längre någon svårighet. Viktigare är att sannolikt atombomber av helt annan kraft snart blir tillgängliga; det är möjligt att om tio år ett tjugotal bomber av ny typ skall kunna förstöra allt liv på den amerikanska kontinenten. Inför sådana perspektiv

verkar, framhåller experterna, debatterna om allmän värnplikt och om krigsfartygens storlek meningslösa.

Inom dessa kretsar betonas tillika att insikten om atomvapnets betydelse ännu icke nått den stora massan av folket. Delvis beror detta på obenägenhet att se sanningen i ögonen; militärerna hänger fast vid de gamla stridsmedlen och irriteras av kravet på att de skall "tänka om", inom alla grupper framträder en av vanetänkande och fruktan betingad ovilja mot att erkänna denna förändring av mänsklighetens livsvillkor. Om detta är sant i U. S. A., är det säkerligen långt mera slående sant i Sverige, där det icke minst bland militärerna är vanligt att söka blunda för eller rentav bortförklara den omvälvning som ägt rum. För att sprida kunskap i frågan har de grupper som arbetar med atomproblemet — särskilt en rad vetenskapsmän i Chicago — organiserat föreläsnings- och diskussionsturnéer, som ger forskarna på området tillfälle att hos allmänheten, och särskilt hos de politiskt bestämmande, inskräpa den verklighet som folk vill ignorera eller glömma.

Inom samma kretsar diskuteras i dessa dagar ett förslag till en världsfederation, som innehåller vissa nya uppslag. Tanken är att man genom privata organisationer i olika länder skulle föranstalta val till ett slags konstituerande församling med uppdrag att utarbete en författning för världen; den i denna ordning formulerade världsoptionen skulle, hoppas man, kunna utöva ett avgörande inflytande på de skilda ländernas styrelser. På en omväg skulle det sålunda lyckas att realisera den världsstyrelse som icke visat sig möjlig att vinna genom direkt samarbete mellan regeringarna. Planen verkar helt utopisk, eftersom den ryska regeringens medverkan vare sig till val av en kon-

stituerande församling eller till utformande av en världsfederation uppenbarligen inte kan påräknas. Uppslaget är därför av intresse främst som ett bevis på den energi och uppfinningsrikedom som de om faran starkast medvetna utvecklade i arbetet på världsfredens säkrande genom en överstatlig ordning.

Mera aktuella och auktoritativa är de förslag i samma syfte som avser ett stärkande av den nuvarande fredsorganisationen. Opinionsundersökningarna visar att en väldig majoritet av folket önskar en utbyggnad av Förenta nationerna. En möjlighet, den minst långtgående, är härvid att förbjuda tillverkning av atomvapen och att genom en internationell kommission med vidsträckta kontrollmyndigheter tillse att denna kontroll efterlevs. Det förslag härom som för nära ett år sedan framlades av U. S. A. avvisades emellertid av Ryssland, som visserligen vill förbjuda atomvapnet men vägrar att gå med på en kontroll som skulle innebära en begränsning av suveräniteten. Liknande reellt innehåll har det amerikanska förslaget vid Förenta nationernas hösten 1947 hållna möte om en sådan effektivisering av generalförsamlingen som skulle minska betydelsen av vetorätten i säkerhetsrådet. Ett tredje uppslag — först framfört av H. F. Armstrong, redaktör för Foreign Affairs — går ut på att vissa medlemsstater skulle förbinda sig att gemensamt tillämpa Förenta nationernas principer; om säkerhetsrådet icke kunde besluta sig för ingripande i ett bestämt fall skulle dessa stater, efter beslut med två tredjedels majoritet, kunna ingripa. Rätt att ansluta sig till denna fastare fredsorganisation inom den stora organisationens ram skulle naturligtvis finnas för alla medlemsstater. Förslaget har vunnit åtskillig anslutning. De "naturliga" medlemmarna i den nya

organisationen skulle, skriver Washington Post, vara i första rummet Förenta staterna, de brittiska staterna, Frankrike, Italien, Grekland, Turkiet samt de skandinaviska och sydamerikanska staterna.

I motiveringen till förslag som dessa är man fortfarande underligt benägen att undvika det verkliga dilemman. I realiteten är det fråga om att i en eller annan form, mer eller mindre fullständigt, undanröja vetorätten i säkerhetsrådet. Det är diskutabelt om en sådan reform skulle godtas av exempelvis England och Frankrike, ja, till och med om den skulle vinna majoritet i den amerikanska senaten. Men det står utom allt tvivel att Ryssland aldrig går med på att avskaffa en rätt vars begagnande är dess huvudsakliga insats inom Förenta nationerna. Förslagen att stärka Förenta nationerna måste därför i större eller mindre grad få karaktären av mot Ryssland och dess satellitstater riktade alliansplaner. Icke så att dessa förslag avser någon aggressiv politik mot Ryssland, men väl så att de syftar till en gemensam aktion vid ryska aggressioner. Därmed upprullas de traditionella problemen: uppväges den begränsning av de ryska aggressionstendenserna som eventuellt kan vinnas på denna väg av den skärpning av motsättningarna som någon sorts allians med all sannolikhet kommer att medföra; och kommer icke insikten om denna svårighet att avhålla så många stater från att delta att den nya organisationen helt enkelt blir ett västblock av ungefär samma omfattning som det redan etablerade östblocket? Dessa frågor kan inte lösas genom allmänna uttalanden om värdet av en fastare internationell ordning. Detta värde är ostridigt, men det är osannolikt att den åtrådda ordningen kan komma till stånd i nuvarande läge.

Av större omedelbart och praktiskt intresse är diskussionen kring Marshallplanen. Även här är det fråga om ett slags internationell organisation, inte politisk, utan i första rummet ekonomisk, inte världsomfattande, men dock omslutande så gott som alla de europeiska stater som ligger utanför östblocket. På denna punkt skall jag blott redogöra för intrycken från samtal med enskilda personer och debatter i klubbar och andra opolitiska organisationer i en rad städer från östkusten till den yttersta västern.

Den principiella anslutningen till tanken på vidsträckt amerikansk hjälp åt Europa tycks vara utomordentligt stark. Det har överraskat mig att denna anslutning så övervägande motiveras med humanitära skäl. Ständigt möter man åsikten att U. S. A. bör inskrida för att lindra svälten och lidandet i Europa utan att uppställa några som helst villkor och utan tanke på de politiska konsekvenserna. Många amerikaner har bett mig förklara — européer antas med orätt ha speciell kännedom om ryska förhållanden — varför Ryssland och dess satelliter vägrat att medverka till Marshallplanens förverkligande; Rysslands hållning förefaller dem oförklarlig, eftersom de inte ser planen som en politisk aktion. Den som reser i U. S. A. just nu kan knappast tvivla på de idealistiska motivens betydelse för folkstämningen. Utrymmet förbjuder en analys av de fantastiska ideologier enligt vilka dylika idealistiska föreställningar blott är de yngre uttrycken för omedvetna egoistiska intressen.

De politiska synpunkterna framträder också, men de är avgjort sekundära. De går endast sällan ut på att U. S. A. genom att hjälpa Europa skall vinna vederbörande stater för en närmare politisk förbindelse. Snarare innebär de att man räknar på att hindra en utveckling i

kommunistisk riktning. Vidare hoppas man på att det samarbete mellan europeiska stater som Marshallplanen nödvändiggör skall resultera i en mera stabil samverkan mellan dessa stater. Tanken på ett Europas förenta stater är en önskedröm för många amerikaner, delvis säkerligen på grund av tron att en sådan organisation skulle minska U. S. A:s ansvar och i viss mån överta U. S. A:s roll som frihetens och demokratins beskyddare. Amerikanerna har svårt att förstå att Europa för de flesta svenskar endast är ett geografiskt begrepp och att icke någon känsla av inre samhörighet förbinder de europeiska folken.

*

För det stora flertalet européer utanför östzonen står det i dessa dagar klart att U. S. A., och endast U. S. A., kan och vill effektivt stödja Europas ekonomiska återuppbyggnad och värna dess politiska frihet. Men även inom kretsar utanför kommunister och kommunist sympatisörer är det icke ovanligt att man, följande en alltför mänsklig benägenhet, misstänkliggör hjälparens motiv. Det är blott egoism som driver amerikanerna, säger man, och därför har Europa ingenting att tacka för. Snarare bör tjänsterna mottas med den irriterade kyla som det är naturligt att visa en påträngande och självisk långivare.

Vad beträffar Marshallplanen är det framför allt *en* kortfristig egoistisk synpunkt som förklaras vara väsentlig för amerikanskt handlande. U. S. A. påstås vara tvunget att exportera för åtskilliga milliarder om året; om det inte får leverera varor mot kontant betalning, måste det ske på kredit. Denna bild av läget i U. S. A. är, på den

punkten finns intet tvivel, nära nog totalt felaktig. U. S. A:s export omfattar blott några få procent av landets produktion, den har för amerikanerna endast en bråkdel av den betydelse som den svenska exporten under någorlunda normala tider har för svenskarna. De produkter som går eller är avsedda att gå i export kunde med lätthet uppsugas av den inhemska marknaden, antingen genom en statligt dirigerad förbättring inom vissa eftersatta områden eller genom en allmän, i den fria handels tecken genomförd ökning av konsumtionen. U. S. A:s kortfristiga intresse talar inte för Marshallplanen, tvärtom. Det framgår bäst av att genomförandet av denna plan anses förutsätta nya ransonerings och befaras medföra en skärpt prisstegring. Endast ett fåtal på Europa inriktade exportörer kan från denna synpunkt se Marshallplanen som en fördel.

De avgörande motiven, så sammanflätade att man knappast kan särskilja dem, är det långfristiga intresset och viljan att hjälpa Europa. Intressesynpunkten är främst den för oss alla gemensamma: ökat välstånd och en ny blomstring av den mellanfolkliga handeln främjas inom hela världen genom att Europa kommer på fötter, genom produktivitet och stabilitet i de europeiska staterna. Detta intresse är så allmänt att det egentligen är oriktigt att kalla det ett amerikanskt intresse; det framstår som sådant därför att endast U. S. A kan hjälpa, men är i själva verket ett världsintresse likaväl som fredens bevarande och de internationella motsättningarnas avveckling. Därjämte har Marshallplanen — *genom att Ryssland ställt sig utanför* — kommit att framstå som ett medel att hindra kommunistisk expansion, men detta var icke den primära tanken,

eftersom Marshall ursprungligen utgick även från rysk medverkan.

Denna intressesynpunkt — om den nu skall kallas en sådan — skulle säkerligen inte bli avgörande, om den inte eggades av och förenades med viljan att hjälpa. För miljoner amerikaner, liksom för många svenskar, är nödtillståndet i stora delar av Europa en pina, och man längtar att lindra lidandet. Denna tanke uppbär icke blott själva hjälpkaktionen, utan präglar också alltigenom dess utformning. Tror någon att en diktaturregim av nazistiskt eller kommunistiskt snitt skulle handla som den amerikanska demokratin nu gör? Är vi icke alla övertygade om att en sådan regim skulle ha begagnat situationen till en hänsynslös expansions- och maktpolitik, till framförandet av rent territoriella anspråk likaväl som fordringar på något slags överhöghet gentemot de hjälpta staterna?

På resonemang som dessa svaras ofta att folken blott handlar i eget intresse; därmed vill man avklippa debatten. Detta betraktelsesätt, belåtet karakteriserat som realistiskt, är lika naivt som tanken att de enskilda människorna blott följer sina egna intressen. Antingen måste då menas att inga motiv finns utom egoismen, eller också inräknas de mest skilda skäl till handlandet under begreppet intresse. Att viljan att hjälpa andra är av betydelse för folken likaväl som för de enskilda kan dess bättre inte betvivlas. Då svenskarna hjälpte Finland under vinterkriget var det inte bara av beräkning, utan också av medkänsla. Men inom alla folk söker man tro och bevisa att uppoffringen är motiverad även ur intressets synpunkt; man vill tro att det goda också är det nyttiga och det nyttiga det goda.

I fråga om U. S. A:s politiska ställningstagande är för-

hållandet likartat. Man fruktar ett kommunistiskt, av Ryssland behärskat Europa — det är intressesynpunkten. Men man vill icke besvärja denna fara genom ett krig; man vill vidare hjälpa Europa av känsla för de hotade staternas självständighet — det är moraliska eller idealistiska synpunkter. På amerikanerna verkar det därför lätt groteskt då representanter för Europas stater säger sig vilja bli medlare mellan Ryssland och U. S. A. Konflikten mellan U. S. A och Ryssland beror till stor del på att U. S. A. uppträder till de fria europeiska staternas försvar. Hur skall dessa stater kunna medla mellan den makt som hotar deras existens och den makt som är det viktigaste skyddet för deras tillvaro?

För kommunisterna i alla länder måste, det är sant, denna tanke vara oförståelig. De försäkrar oss att Ryssland endast strävar efter att skydda vår och andra länders frihet och självständighet. För några år sedan förklarade de på samma sätt att Ryssland önskade frihet och självständighet för de baltiska staterna, Polen, Jugoslavien o. s. v. Nu säger de att dessa stater genom att inlemmas i eller behärskas av Ryssland vunnit frihet och självständighet. Om man anser att frihet är detsamma som ryskt välde, är därför deras reaktion mot U. S. A:s politik fullt konsekvent och riktig. Det är endast uttryckssättet som ter sig en smula egendomligt.

Att intressesynpunkter är väsentliga i amerikansk politik förvånar ingen. Men att viljan att hjälpa, och i synnerhet att hjälpa Europa, är ett motiv utan vilket denna politik icke kan förstås tycks förvåna många. Det är en dum förvåning. Två ledmotiv i amerikansk opinion förklarar saken. Det ena är tron på frihet och folkstyrelse, framvuxen under kolonialtiden och frigörelsekampen mot Eng-

land, stärkt och besegrad genom hundrafemtio år av erfarenhet och uppfostran, av världshistoriska ingripanden i stormakternas kamp. Det andra är invandrarnas känsla för det land från vilket de kommit eller härstammar. Ingen betvivlar exempelvis amerikasvenskarnas lojalitet mot eller rättare uppgående i det amerikanska samhället. Men ingen bör heller betvivla att svenskättlingarna — likaväl som deras landsmän från Norge, England, Irland och Italien — bevarar en känsla för "det gamla landet" som gör dem villiga till insatser för detta lands trygghet och frihet. Att U. S. A är ett sammansmält Europa blir i dagens situation borgen för de splittrade europeiska folkens självständighet.

VARFÖR INGEN SOCIALISM

I U. S. A.?

Socialismen som organiserad rörelse har aldrig varit en faktor av betydelse i U. S. A. Sin relativt största styrka uppnådde det socialistiska partiet, som närmast motsvarar socialdemokratin i Europa, vid 1912 års presidentval, då Eugene Debs fick 900 000 röster av nära 15 millioner. Sedan har partiet i stort sett gått tillbaka; 1944 nådde det 80 000 röster av 48 millioner. Andra socialistiskt orienterade partier har vunnit än mindre anslutning. Det socialistiska arbetarpartiet fick år 1944 45 000 röster. Kommunisterna ställde inte upp vid detta val; år 1940 var deras röstetal 49 000. Tvåpartisystemets styrka i U. S. A. förklarar till en del dessa misslyckanden. Men det måste ihågkommas att andra minoritetspartier, främst populisterna och progressister, vid skilda val uppnått ojämförligt högre röstetal.

Icke heller socialiseringskravet som princip har trängt fram till större folkgrupper. För närvarande har detta krav vida svagare stöd än före kriget. Enligt en Gallupundersökning av år 1936 önskade 30 procent av de tillfrågade att järnvägarna skulle övertas av staten, medan 60 procent uttalade sig mot en socialisering; vid en opinionsundersökning i år var motsvarande procenttal 19

och 64. När det gäller banker, kolgruvor eller elektrisk kraft är situationen i huvudsak densamma. Även bland industriarbetarna är den negativa ståndpunkten dominerande; endast 30 procent av dessa arbetare är enligt årets opinionsundersökning för socialisering av järnvägarna, medan 61 procent ställer sig avvisande.

Varför har socialismen inte vunnit terräng i U. S. A.? Det är en klassisk fråga i en politisk och ekonomisk debatt. År 1906 sökte den tyske ekonomen Sombart besvara den i ett berömt arbete, "Warum gibt es in den Vereinigten Staaten keinen Sozialismus?" Sombart pekade på de höga och stadigt växande lönerna, jämlikheten i umgänget, den starka sociala cirkulationen, möjligheten av utflyttning till västern. Men han slutade med att förklara att alla de faktorer som hindrat socialismens spridning i U. S. A. höll på att försvinna. I nästa generation skulle därför socialismen nå "den starkaste utveckling". Sedan dess har fyrtio år gått; Sombart har inte blivit sannspådd.

Litteraturen överflödar av liknande analyser och profetior. År 1912 trodde sig Stangeland kunna visa att socialismen stod för dörren i U. S. A. År 1931 gjorde Myrdal samma förutsägelse. Det sociala missnöjet skulle, förklarade han, dominera följande skede i amerikansk politik; "tillfredsställelse och förnöjsamhet... betecknar ett sinnestillstånd som överhuvudtaget icke kommer att existera om ett tiotal år i Amerika". Tio år senare erkände Myrdal (i "Kontakt med Amerika") att han spått fel. Detta erkännande förknippades dock med starka reservationer. Dels påstod Myrdal att Rooseveltregimen var "en av historiens stora tillfälligheter", d. v. s. profetian av år 1931 var i princip riktig, även om den i praktiken slagit

fel. Dels hade demokraterna förvandlats till ett parti av ungefär samma typ som socialdemokratin i Sverige; ”den nya given” hade rent av ”betydligt mer av levande kraft i sig än den svenska socialdemokratin hade just innan kriget bröt ut”. Även i praktiken var därför Myrdals förutsägelse ”nästan” riktig.

De många framställningarna av denna art utgår uppenbarligen från ett löst önsketänkande. Socialister, och särskilt europeiska socialister, har, mer eller mindre starkt påverkade av marxistiska perspektiv, funnit det orimligt att socialismen inte skulle blomstra i det industrialiserade Amerika. De har med tre eller fyra synpunkter trott sig kunna klarlägga varför denna blomstring ännu inte inträtt, och sedan har de med några från Marx hämtade föreställningar trott sig kunna visa att blomstringen snart måste komma. Det är ett lätt och roligt sällskapsspel, som fortfarande med framgång bedrivs i hägnet av gammal tysk metafysik.

Under min resa i U. S. A. har jag vid en rad tillfällen riktat den Sombartska frågan till grupper av amerikanska socialvetenskapsmän. Svaren har i huvudsak varit desamma. De sammanfattas skickligt i en nyss publicerad uppsats av professor Edward Shils (*Socialism in America*). Shils' resonemang erinrar i mycket om Sombarts. Amerikanerna tror på möjligheten av individuellt avancemang; var och en hoppas att han själv eller åtminstone hans barn skall komma sig upp, och genom utbildningens demokratisering och den sociala rörligheten får denna förhoppning ett visst berättigande. Levnadsstandarden inom en stor del av arbetarklassen är så hög att någon markerad underlägsenhet i förhållande till andra samhällsgrupper inte förnimmes. Som ett tredje huvudskäl anför Shils att

amerikanerna är odoktrinära, "sakliga"; denna i och för sig vaga tanke synes närmast avse att fastställa det psykologiska resultatet av de förut anförda faktorerna.

Vid ett försök att klarlägga den faktiska bakgrunden till dylika analyser är det naturligt att först stanna vid frågan om klasscirkulationen. Alla lär vara överens om att en stark cirkulation, som innebär att de "högre" socialgrupperna i stor utsträckning rekryteras från de "lägre", hindrar uppkomsten av skarpa sociala motsättningar och därmed i sin mån försvårar bildandet av socialistiska partier med en mera genomgripande omdaning av samhället såsom slutmål. Om den enskilde tror sig kunna avancera genom egen strävan, minskas hans benägenhet att ansluta sig till en rörelse som säger sig verka för "klassens" avancemang.

Sagan om den fattige gossen som blir rik — eller president — är, det kan inte betvivlas, ett väsentligt inslag i amerikanskt tankeliv. Den möter i noveller och romaner, på biografen och i radion, den synes bestyrkt av de historiska skildringarna från politik och affärsliv. Läs John Gunthers "Inside U. S. A."; på var och varannan sida presenteras man för en senator eller en företagschef som börjat som springpojke och nu hör till nationens stormän. Att det varit lättare att bryta sig väg i U. S. A. än i något annat land lär ingen bestrida. Men frågan är om inte läget förändrats, om inte U. S. A. under senare tid blivit ett samhälle med fastare klassgränser och mindre möjligheter för den enskilde att göra en social karriär.

Problemet är invecklat. Många sociologer har sysslat med det, men någon verkligt avgörande undersökning har inte framkommit. Till de framställningar som åberopas av pessimisterna och kritikerna hör Sorokins för tjugu år

sedan utgivna arbete om social rörlighet (Social mobility). I en studie över omkring 200 kapitalister i Minneapolis ansåg sig Sorokin kunna fastställa att inom en äldre generation av rika ett större antal startat utan förmögenhet än i en yngre generation; av de äldre hade exempelvis 38,8 procent börjat som fattiga, av de yngre blott 19,6 procent. Sorokin talade därför om en tendens till kastväsen i det amerikanska samhället, om en stagnering av klasscirkulationen. Han erkände emellertid själv att de anförda siffrorna icke med säkerhet var representativa. Svagheter i hans metod är i själva verket uppenbara. Bland annat undersökte han inte närmare de förhållanden under vilka rikedom uppnåtts; om ett relativt stort antal av de äldre kapitalisterna förtjänat sin förmögenhet under en period av uppsving, föll hela grundvalen för resonemanget.

Mera grundlig och försiktig är Taussigs och Joslyns stora utredning av år 1932 om amerikanska företagsledare. Med stöd av studier av flera tusen ledande män inom näringslivet ansåg sig de båda författarna kunna påstå att klasscirkulationen i U. S. A. fortfarande var utomordentligt stark och att endast i ett fåtal fall den sociala miljön på ett avgörande sätt hämmade den exceptionella dugligheten. Visserligen var antalet företagsledare vilkas fäder haft en liknande ställning något större i den samtida generationen än i den föregående, men om någon "inavel" kunde det inte vara tal; sannolikt var icke mycket mer än 25 procent av företagsledarna söner till företagsledare. "Våra resultat tyder på, även om de inte bevisar det, att inkomstskillnaderna yrkesgrupperna emellan snarare beror på en ursprunglig skillnad i duglighet än på skillnad i möjligheter." Denna slutsats verkar — på grunder som här

inte kan utredas — alltför långtgående; den visar emellertid att Taussig och Joslyn helt avvisar Sorokins tes.

Under de senaste åren har de grundligaste undersökningarna på detta forskningsfält utförts av Anderson och Davidson, båda knutna till Leland Stanford-universitetet i Kalifornien. Deras arbete om yrkes-cirkulationen i staden San José omfattar flera tiotusental fall. Ett huvudresultat är att inom varje högre yrkesgrupp ett flertal personer kommer från familjer tillhörande en annan yrkesgrupp. Av dem som hörde till s. k. fria yrken (advokater, läkare, journalister o. s. v.) hade icke mindre än 80 procent fäder inom kroppsarbetarklassen. De båda författarna hävdar att någon minskning av klass-cirkulationen under senare år inte kan konstateras — vilket inte innebär ett kategoriskt förnekande av att en sådan minskning ägt rum.

Av arbetena på detta område är det alltså icke möjligt att dra några mera utformade slutsatser, allra helst som likvärdiga undersökningar icke gjorts i andra länder. Allt tyder emellertid på att klass-cirkulationen i U. S. A. är jämförelsevis mycket livlig och att någon markerad tendens till stagnation icke framträtt.

En huvudorsak härtill är säkerligen de stora möjligheterna att få högre utbildning — med all rätt understrukna av makarna Myrdal i "Kontakt med Amerika". En annan orsak av mindre påtaglig art är enligt min mening att begåvningen och dugligheten dras fram med större oräddhet och beslutsamhet än exempelvis i Sverige. Bland de många fall som jag härvid tänker på skall jag endast relatera ett. En av U. S. A:s mest framträdande journalister började sin bana som springpojke i en tidning vid fjorton års ålder; efter ett par år blev han reporter, efter

ytterligare ett par år ledande korrespondent, vid tjugufyra års ålder chefredaktör. Avancemang av denna typ förekommer knappast i Sverige; det är tradition att ledande poster skall nås först i medelåldern.

Frågan om socialismen i U. S. A. är endast på en av många punkter berörd genom dessa antydningar om klass-cirkulationen. Själva det begrepp, "klass", som i detta sammanhang använts är oklart och problematiskt. Vilken innebörd har det i amerikansk samhällsdebatt, och i vad mån är det brukbart vid en analys av amerikanskt samhällsliv?

*

Att ordet klass fått en så stark politisk betoning beror naturligtvis på dess centrala betydelse för den marxistiska åskådningen. Enligt denna har samhället under historisk tid alltid tenderat att uppdelas i två stridande klasser, de besittande och de icke besittande — under innevarande skede kapitalister och proletärer. Medelklassen är utifrån detta perspektiv icke någon klass i egentlig mening: den minskar i betydelse genom proletarisering, och i den mån den finns kvar skall den i klasskampen stå på proletariatets sida. Även i samtida socialdemokrati är denna synpunkt central, trots att man ofta i princip erkänner både den marxistiska klasslärans metafysiska ursprung och de avgörande felen i Marx' förutsägelser om den sociala utvecklingen.

Marxismen utgår från en kombination av objektiv och subjektiv bestämning av klassbegreppet. D. v. s. proletariatet är skickat att bli en klass genom sitt objektiva läge — fattigdomen — men det blir icke en verklig klass förrän

insikten om detta läge tar sig uttryck i en känsla av gemenskap, av klassmedvetande. I de flesta klassteorier påträffas samma kombination av objektiva och subjektiva bestämningsgrunder. Med en klass menas i regel en grupp människor som dels lever under likartade förhållanden, dels härigenom fått en i vissa väsentliga hänseenden likartad inställning.

Vad nu först den subjektiva faktorn beträffar lär ingen förneka att den är utomordentligt svagt utvecklad i U. S. A. Det bästa beviset härför är de berömda opinionsundersökningar enligt vilka omkring 80 procent av de tillfrågade förklarar sig tillhöra medelklassen. Då de svarande har att välja mellan tre klasser, innebär "anslutningen" till medelklassen snarast att man icke anser sig tillhöra någon klass, att man ställer sig utanför den strid mellan klasserna som själva frågeställningen antyder. Då det stora flertalet industriarbetare säger sig tillhöra medelklassen, tar de, omedvetet, avstånd icke blott från marxismen utan också från hela den socialistiska klasskampsteorin. De känner sig i första rummet som likaberättigade medborgare i ett samhälle, icke som medlemmar av en eftersatt eller undertryckt klass.

I samma riktning pekar formerna för umgänget mellan personer ur skilda yrkesgrupper. Då en markerad klasskillnad förnimmes avspeglar sig detta i en viss distans eller rent av i ett slags över- och underordningsförhållande i kontakten mellan människor. Det är en självklarhet som icke tillräckligt starkt kan betonas att dessa företeelser — om man bortser från rasproblemet, som skall diskuteras i en annan artikelserie — är mindre framträdande i U. S. A. än kanske på något annat håll. En frimodighet och naturlighet som bygger på jämlikhetskänsla präglar

umgänget i detta land. Då man efter några års frånvaro kommer tillbaka till U. S. A. blir man ånyo slagen av detta faktum. Att läget i vårt land på denna punkt förbättrats oerhört under de senaste årtiondena är ostridigt, men vi har ännu ett långt stycke kvar till amerikansk nivå.

I vad mån sammanhänger denna brist på klasskänsla med objektiva faktorer i amerikanskt samhällsliv? En sådan faktor har redan framhävts: den livliga klass-cirkulationen. En annan faktor som ofta åberopas i detta sammanhang är den höga levnadsstandarden i U. S. A. överhuvud och främst bland industriarbetarna, som i andra länder varit socialismens och klasskampstankens bärare. Då välståndet är stort och allmänt uppstår icke starka klassmotsättningar, säger man, ty dessa förutsätter missnöje, och de som har det bra är nöjda. Mot detta resonemang har invänts att den relativa ställningen, standarden i förhållande till andra folkgrupper, är avgörande och att i europeiska länder ofta de arbetare som inom sin klass varit jämförelsevis välställda först blivit klassmedvetna socialister. Tocqueville klarlade för hundra år sedan att den franska revolutionen stöddes icke av de grupper som levde under en utpräglad feodal regim, utan tvärtom av dem som redan emanciperat sig från den gamla ordningen; på samma sätt, påstår socialistiska teoretiker, är den sociala revolutionens målsmän att finna främst bland de arbetare som nått någorlunda anständiga villkor och därmed förutsättningar för politisk aktivitet.

Denna synpunkt är emellertid en alltför enkel replik på ett alltför enkelt påstående. Om industriarbetarna, såsom fallet är i U. S. A., är väl medvetna om att de utgör ett slags överklass i förhållande till arbetarna i andra länder, är det sannolikt att detta påverkar deras politiska inställ-

ning. Redan den absolut höga levnadsstandarden i U. S. A. måste därför räknas till de faktorer som med fog kan antas motverka socialism och klasskamp. Detta icke minst efter de båda världskrigen, då millioner amerikanska arbetare med egna ögon kunnat konstatera att de har det bättre än sina kamrater i Europa.

Men andra faktorer är antagligen viktigare. Kroppsarbetarna bildar icke och har icke bildat en ekonomiskt avgränsad grupp. De millioner inom den amerikanska arbetarfederationen som förtjänar 3 000—4 000 dollar om året har i själva verket inkomster över genomsnittet; de har mer än de flesta skollärare och lika mycket som de flesta professorer. Om en ekonomisk klassgräns skulle utformas, måste den gå inom själva "arbetarklassen"; särskilt tidigare har skillnaden mellan inkomsten inom olika arbetaryrken varit stor, och immigrantarbetarna har på många håll bildat ett verkligt proletariat.

Till detta kommer att levnadsstandarden i stort sett stadigt gått uppåt. Även en så doktrinär socialist som Laski har förklarat att en ständig höjning av lönerna motverkar missnöje och socialism, oberoende av om denna höjning innebär någon förbättring i förhållande till andra folkgrupper. För några årtionden sedan trodde många att det var slut med den snabba höjningen av standarden. Ofta stödde man sig på en primitiv analogi som populariserades av den briljante historikern Frederick Turner: de förut outnyttjade gränsområdena i väster höll på att försvinna, och därför skulle det bli trångt om utrymmet och ont om förnödenheter. Hela detta perspektiv, en gång utgångspunkten för lysande och falska förutsägelser, håller nu på att falla i glömska.

Hur vagt klassbegreppet är och hur lätt lösa konstruk-

tioner kan uppföras på dess grund har vi många erfarenheter av i Europa. Men det är inte förvånande att förvirringen är särskilt stor i U. S. A. Sociologerna ger uttryck åt de mest skilda meningar. Enligt Corey omfattar medelklassen 9 procent, enligt Palm 30 procent, enligt Bingham 50 procent; Holcombe anser att en betydande majoritet av folket rimligen kan anses ingå i medelklassen. Hur totalt meningarna bryter sig utreddes för några år sedan i en idéhistorisk undersökning (Page, *Class and American sociology*). Den amerikanska verkligheten låter sig än motvilligare än den europeiska inpassas i ett klasschema.

Beträffande utvecklingen under senaste tid, undersökt särskilt av Anderson och Davidson, bör först antecknas att antalet industriarbetare och särskilt antalet icke yrkesskickliga arbetare avsevärt gått tillbaka. Av samtliga personer med inkomst av arbete tillhörde år 1920 29,9 procent industrin; motsvarande siffra för år 1940 är 26,3 procent. De icke yrkesskickliga arbetarna (inom industri, jordbruk o. s. v.) utgjorde år 1910 37,3 procent, år 1930 28,7 procent, år 1940 omkring 25 procent. Under samma tid steg antalet förmän och yrkesskickliga arbetare, ehuru icke på långt när så starkt som de icke yrkesskickligas antal sjönk. De arbetargrupper som enligt det socialistiska schemat skall bilda det klassmedvetna proletariatet är i själva verket i tillbakagång, medan antalet kontorsanställda och småföretagare växer.

Än viktigare är den med allmän välståndsökning förenade ekonomiska utjämning som under den senaste tiden klarlagts (jämför särskilt Federal Reserve Systems rapporter från sommaren och hösten 1947). Resultaten av de gjorda undersökningarna kan sammanfattas i följande satser: besparingarna har snabbt ökats under senare år,

och detta främst i fråga om enskilda, icke för bolag och affärsföretag; antalet sparare har ökats till att omfatta en betydande majoritet av befolkningen, och särskilt de mindre välställda gruppernas besparingar har växt; arbetarnas reallöner har stigit medan arbetstiden sjunkit; de fattigaste områdena, främst i söder, har relativt sett gått framåt vida mer än de förmögna områdena i nordost; en allmän inkomstutjämning framträder som konsekvens av de höga progressiva skatterna. Som exempel på vad som skett kan nämnas att jordbrukarnas realinkomster sedan 1939 beräknas ha stigit med 155 procent och fabriksarbetarnas med 29 procent, medan realinkomsten av kapital gått något tillbaka. Det är icke förvånande att en del amerikanska ekonomer talar om en social revolution i utjämningens tecken. I utjämningens och klasscirkulationens tjänst står också de beslut enligt vilka alla krigsdeltagare får understöd för studier vid universitet och högskolor. För närvarande uppgår antalet studenter vid dylika institutioner till omkring 2,7 millioner (mot omkring 1,5 millioner före kriget). Det innebär att långt flera får högre utbildning i U. S. A. än i något annat land.

Det kan alltså fastställas att den objektiva och subjektiva skillnaden mellan yrkesgrupperna i U. S. A. icke är sådan att man rimligen kan tala om avgränsade klasser; att klasscirkulationen, för att begagna detta något missvisande ord, är utomordentligt stor; att antalet industriarbetare — särskilt icke yrkesskickliga och lågt betalda — minskar; en bestämd tendens till ekonomisk utjämning framträder i synnerhet efter kriget.

*

De socialistiska rörelsernas misslyckande i U. S. A. kan ses som ett moment i ett större och mera betydelsefullt sammanhang: alla försök att bilda nya partier, med mera utformade program och mera socialt avgränsade väljarkårer, har varit fruktlösa. De partibildningar som kommit till stånd har antingen, såsom populisterna och progressisterna, inom kort fallit sönder eller också, såsom socialisterna, kommunisterna och prohibitionisterna, förblivit alltför obetydliga för att framstå såsom medtävlare till de stora traditionella organisationerna. Och dessa organisationer har, även om de under vissa skeden företrätt tämligen klart skilda åsikter, i första rummet fungerat som valorganisationer, utan program eller ideologier på lång sikt. Det är de gentemot båda de stora partierna verksamma s. k. påtryckningsgrupperna (pressure groups) — representerande företagare, farmare, arbetare o. s. v. — som i amerikansk politik närmast motsvarar partier av europeiskt snitt.

En av orsakerna till detta system är presidentvalets centrala roll. Då huvudsaken är att välja en person, blir uppdelningen i *två* partier naturlig. Och med tvåpartisystemet förenas av uppenbara skäl majoritetsval. Proportionalismen ter sig så främmande för amerikanskt statsliv att dess införande i unionen knappast på allvar diskuterats. Endast i några få städer har en starkt begränsad proportionalism under korta skeden tillämpats; i New York avskaffades nyss genom folkomröstning en anordning av denna art.

Varför har då icke de två partierna i högre grad kommit att bli uttryck för klart och varaktigt skilda politiska tendenser? Den frågan kan knappast besvaras utan en analys av hundra års amerikansk historia. Men ett par synpunkter är givna. Man kan tala om en växelverkan mellan

partiväsendet och den sociala strukturen: de traditionella partierna har hållit socialt bestämda partier tillbaka, men å andra sidan har bristen på bestämda och generella sociala motsättningar utgjort en förutsättning för dessa partiers fortsatta välde. Härtill kommer att partierna i det stora hela visat sig vara smidiga organ för opinionen; det har ofta påpekats att skilda reformkrav först upptagits av småpartier för att sedan, då de nått större anslutning, få plats i båda de stora partiernas unionella eller statliga program. En av den amerikanska statsvetenskapens främsta män, Arthur Holcombe, har sökt motivera åsikten att systemet med två icke programmatiskt fixerade organisationer är det för U. S. A. mest ändamålsenliga, ty dessa så att säga neutrala politiska företag behövs för att sammanjämka och bringa till handling alla de skiftande intressen — sociala, regionala, etniska, religiösa — som ingår i amerikansk politik. Den redan länge förespådda klyvningen i socialt bestämda partier synes i varje fall lika främmande nu som någonsin förr.

Ännu en synpunkt synes mig i detta sammanhang vara av betydelse. Med tvåpartisystemet och majoritetsvalen följer en tendens till tävlan om mellangrupperna, om väljarna utan alltför utpräglade politiska åsikter; extremisterna får svårt att komma till ledningen. Lincoln strävade år 1860 inte att vinna abolitionisterna — deras röster hade han till skänks — utan de moderata nordstatsborna. Franklin Roosevelt koncentrerade icke sin propaganda vare sig på söderns konservativa eller på nordens radikaler, ty deras röster var säkra, utan på de tveksamma mellangrupperna i norr och väster. Med denna riktning mittåt följer en tonvikt på patriotiska och demokratiska banaliteter som ibland irriterar det kritiska förnuftet, men

sannolikt bidrar att skapa den vördnad för vissa traditionella föreställningar, den starka värdegemenskap som bakom hetsen och larmet ständigt skymtar i amerikansk debatt.

Med det sagda har sedan ett helt annat perspektiv på den behandlade frågan antytts. U. S. A. har icke haft några framgångsrika socialistiska eller överhuvud socialt bestämda partier, men detta innebär icke att reformkrav som i andra länder framförts av socialister och radikaler saknat utsikter till framgång i detta land. I delstaterna, inom vilkas kompetens här berörda frågor i regel faller eller åtminstone tidigare fallit, har de stora partiernas anpassningsförmåga varit påtaglig. I stat efter stat har ett av partierna — stundom båda — blivit organ för rörelser som arbetat för omfattande reformer inom författning-liv, socialpolitik och undervisningsväsen. De åtgärder som exempelvis bönder och arbetare i förening med utnyttjande av de gamla partiorganisationerna upptagit och delvis genomdrivit i en rad väststater kan väl mäta sig med dem som de socialdemokratiska partierna i skilda europeiska länder med berättigad stolthet tillskriver sig äran av.

En följd av det amerikanska partiväsendet är att rörelser av denna art ofta tar sig former som för oss verkar egenartade. De verkligt väsentliga striderna utkämpas vid de statligt organiserade nomineringsvalen inom partierna, icke vid själva slutvalet. I västern har det hänt att en sammanslutning av bönder och arbetare vid dylika val satt sig i besittning av den demokratiska partiorganisationen i en stat, den republikanska i en annan, medan motståndarna valt det motsatta partiet som bas för sitt arbete; att vara till exempel demokrat i en stat har där-

för när det gäller den politiska åsikten i sakfrågor kunnat vara exakt detsamma som att vara republikan i en annan. I södern, där demokraterna härskar enväldigt, står den reella striden genomgående vid primärvalet. I staten Georgia är exempelvis just nu den demokratiska beteckningen gemensam för den framstegsvänliga riktning som samlas kring förre guvernören Arnall och för den klart reaktionära rörelse som ledes av Talmadge.

Det är knappast behövt att betona att de stora partierna även inom den unionella politikens ram ofta tjänat som redskap för framsteg och reformvilja. I början av 1900-talet var det republikanerna under Theodore Roosevelt, på 1910- och 1930-talen demokraterna under Woodrow Wilson och Franklin Roosevelt som främst företrädde denna linje. Den Franklin Rooseveltska regimen medförde avgörande förändringar, särskilt därigenom att unionella anslag till socialpolitiska ändamål gavs till stater under villkor som i realiteten innebar en dirigerings av delstatspolitiken; till icke ringa del blev därför de sociala reformerna en unionell angelägenhet. Den Rooseveltska reformpolitiken var fullt ut jämförlig med den som liberala och socialdemokratiska partier bedrivit i europeiska stater.

Med utgångspunkt i Roosevelts politik har rentav ifrågasatts om inte partierna numera kan betraktas som socialt bestämda i lika hög grad som exempelvis de engelska partierna. Radikalismen har utan tvivel vida starkare stöd hos demokraterna än hos deras motståndare; exempelvis vid årets Gallupundersökning uttalade sig 32 procent av demokraterna, mot 16 procent av republikanerna, för socialisering av järnvägarna. Uppenbart är dock att i huvudsak partierna bevarat sin gamla karak-

tär. Södern är fortfarande solitt demokratiskt, och sydstatsfraktionen inom partiet lär vara lika konservativ som majoriteten av republikanerna. Det är i norden och västern som demokraterna sedan gammalt företräder den mera "liberala" linjen. En följd härav är att seger för republikanerna medför en konservativ tendens, inte bara därför att detta parti är jämförelsevis konservativt; även demokraternas representation i kongressen blir mera konservativ, eftersom sydstatsfraktionen kommer att stärkas på den radikalare nord- och västfraktionens bekostnad.

Den framställning som här givits torde visa att socialismen för närvarande icke kan anses ha stora utsikter i U. S. A., vare sig som rörelse eller som på socialisering av produktionsmedlen inriktad åskådning. Men att söka förutsäga utvecklingen ens på kort sikt är en absurditet; de faktorer som kan fastställas i fall som dessa är inte tillräckliga för en prognos. Ett krig kan utbryta, en kris kan uppstå, folkledare av exceptionell slagkraft kan framträda — dessa och andra händelser framstår som "tillfälligheter", omöjliga att med säkerhet förutse, och sådana tillfälligheter är inte ovanliga.

RAS- OCH MINORITETSFRÅGOR I U. S. A.

U. S. A. har prisats för sin förmåga att sammansmälta skilda raser, folk och religiösa grupper i en gemensam livsform under en gemensam livsåskådning. Det andra världskriget framstår som beviset framför alla andra. I de amerikanska arméerna i Europa, Asien och Afrika kämpade sida vid sida katoliker, protestanter, buddister och muhammedaner, vita, svarta och gula, invandrare från Sverige och Rumänien, från Japan och Kina. Vad som förenade var, sades det i talen och skrifterna, icke blott det amerikanska medborgarskapet, utan också, och främst, idén om demokrati och jämlikhet, om människornas i självständighetsförklaringen proklamerade rätt till "liv, frihet och strävan efter lycka".

Det är en sida av läget och kanske den väsentliga. Men smältdegeln arbetar tungt och långsamt, vägen till ett jämnmått av gemenskap och tolerans är hård. I vissa fall kan man diskutera om överhuvud processen fortgår eller om den kan väntas bli framgångsrik. U. S. A. kan skildras som en enhet — ty vad som vunnits är stort — men det kan också skildras som en hierarki av raser, folk och religioner. De vita står över de svarta och de gula, briter, skandinaver och tyskar ser ned på balkanfolk och italie-

nare, de "gamla" invandrarna känner sig stå över de "nya", de i otaliga sekter uppdelade protestanterna miss-tror den katolska minoriteten, men förenas med denna i reaktion mot judarna. Känslan av rent sociala motsättningar tenderar att försvinna i denna härva av över- och underordning, av gruppljalitet, avståndstaganden och fördomar.

Hur har frontlinjen i kampen för enhet och tolerans förskjutits under de senaste åren? Innan jag söker att på ett par huvudpunkter belysa denna fråga skall jag nämna några personliga erfarenheter från en resa som omfattat besök i nordn, mellanvästern, västern och södern.

Trots lagar i norr mot segregation (särhållande av ras- och folkgrupper) är det uppenbart att segregation i viss mening även här existerar. Främst framträder detta faktum för en besökare i att han aldrig ser negrer på hotell och i restauranger, att de färgade påträffas nästan uteslutande i tjänande yrken — såsom hisspojkar, bärare, skoborstare och kypare — och att de bor avskilda från de vita. Mindre markerad, men likväl påtaglig, är diskrimineringen i fråga om judar. Vissa hotell och pensionat, i några fall hela badorter, är reserverade för "kristna gäster", har ett "begränsat klientel". Vid en förfrågan på "bättre" klubbar — i U. S. A. lika betydelsefulla i det manliga sällskapslivet som i England — får man ofta svaret att något principiellt hinder mot att invälja judar inte finns, men att detta i praktiken inte sker. I de stora privata universitetn erkännes öppet att ett mer eller mindre utvecklrat system med kvota för vissa befolkningsgrupper tillämpas. En utmärkt forskare vid ett av U. S. A:s mest ansedda universitet betonar med stolthet att både judar och negrer finns bland eleverna. De är

visserligen mycket få, säger han, men likställighetens princip är i alla fall upprätthållen. I realiteten spelar i detta fall en liten grupp judar eller negrer samma roll som de s. k. "renomméjudarna" på en tysk bjudning förr i tiden: genom att ta emot dem söker man uppnå en angenäm kompromiss mellan tolerans och fördom.

Den vanliga, oreflekterade attityden kommer ständigt fram i samtal. Vid en bilresa genom en stad blir man upplyst om att den eller den stadsdelen hyser "otrevligt" folk, att det eller det grannskapet är "föga önskvärt"; vad som i första hand menas är att här bor judar, polacker, italienare, negrer och andra illa sedda folkgrupper. En rad omskrivningar begagnas för att undvika det nakna faktum att man föraktar och inte vill ha att göra med dessa grupper — ingen säger sig vara exempelvis antisemit, ty jämlikhetens och toleransens ideologi, eller fraseologi, respekteras av alla.

Ju längre man kommer åt väster, desto mindre märkbar är denna skamsna fördomsfullhet. Tonen i Portland och San Francisco är en annan än i New York och Chicago.

Den gängse förklaringen är att de folkgrupper segregationen eller diskrimineringen gäller är för fåtaliga för att bilda ett problem. På enstaka punkter kan man peka på en avgörande förbättring: diskrimineringen i fråga om kineser har nästan försvunnit i en stad som San Francisco. På andra punkter har svårigheter börjat framträda som förut knappast funnits — särskilt genom den väldiga inflyttningen av negrer under och efter kriget.

Den fullständiga, legalt genomförda segregationen mötte då tåget passerade gränsen mellan New Mexico och Texas. På kvällen, i Kalifornien, åt några negrer middag i restaurangvagnen vid bordet bredvid oss; på morgonen, i

Texas, markerade ett förhänge att två bord i vagnens ena ände fick begagnas av färgade, medan de andra var förbehållna vita. Vår första erfarenhet av detta förhänge var komisk. Då alla platser för vita var upptagna sökte vi slå oss ned vid ett av de tomma borden för färgade, men upplystes om vårt misstag; om vi satt oss vid ett av dessa bord, hade vi dels begått ett lagbrott — vilket man kanske förlåtit oss som vita och främlingar — dels hindrat eventuella negergäster att bli serverade, ty ett förhänge *måste* skilja de ätande av olika färg. Under den följande tiden blev förhänget symbolen för de mest — för att inte säga de enda — motbudande intrycken från U. S. A. För den icke härdade blir den totala segregationen en källa till äckel och obehag under alla dagens timmar; den möter överallt, i bussar och spårvagnar, i väntsalar och på rastställen, i affärer och skolor, och överallt innebär den att negrerna har det sämre än de vita. Med äcklet förenas osäkerhet och oro; systemet är invecklat och skiftar från plats till plats, och man blir rädd för att bära sig illa åt, att blamera sig själv och förolämpa andra.

Ett par exempel. I Atlanta tog jag utanför stadens största hotell en bil för att fara på besök till en färgad vetenskapsman. Chauffören lyckades efter mycket besvär få reda på var den gata låg som jag uppgivit. Han anmärkte irriterad: "Men den ligger ju i niggerstan", och fixerade mig uppmärksamt innan han satte bilen i gång. Efteråt blev jag upplyst om att i denna söderns huvudstad segregationen är genomförd därhän att endast vita får köra för vita och negrer för negrer; chauffören hade granskat mig för att fastslå om jag såg negeraktig ut, ty i så fall riskerade han att få böta. Efter besöket erbjöd sig negerprofessorn att köra hem mig. Olyckligtvis skulle

jag just då fara på visit till statens guvernör, vars villa låg i motsatta ändan av Atlanta. Jag talade om detta och föreslog att jag skulle ta en taxi för att inte besvära för mycket. På professors korta svar förstod jag att han misstänkte mig för att inte vilja komma till guvernörsvillan i sällskap med en neger; mitt avböjande förvandlades till en förolämpning, som jag inte kunde utplåna annat än genom en för oss båda pinsam förklaring. — I Richmond skulle jag träffa en färgad professor vid ett universitet från en stad i närheten. Jag föreslog lunch, men förstod på hans undvikande svar att jag burit mig löjligt åt; han fick inte äta på restauranger för vita och ville inte genera mig genom en inbjudan till en restaurang för svarta. Hur skulle vi överhuvud kunna träffas? Till slut föreslog han ett besök på mitt hotell. Han blev insläppt, men under vårt samtal i hotellets salong fixerades vi så ivrigt och fientligt av betjäning och gäster att vi båda blev förvirrade — men vi kunde inte tala om orsaken till vår nervositet.

Vid samtal med vetenskapsmän, politiker och tidningsmän i södern blev jag genomgående slagen av motsättningen mellan ideologi och realitet. Nästan alla uttryckte sig med större tolerans och fördomsfrihet än som motsvarade den faktiskt härskande regimen. Delvis följde väl mina sagesmän härvid ett över hela världen känt mönster: ”Jag är inte fördomsfull, men då de flesta är fördomsfulla måste även jag handla som om jag vore det.” Härigenom blir det möjligt att på en gång ro i båt och åka efter häst. Men av allt att döma föreligger för närvarande i södern en alltmera medveten strävan från den upplysta opinionens sida att verka för stora, om också successiva förändringar. Politikerna betonade att de inom segrega-

tionens ram sökte genomföra åtgärder till negrernas förmån. Vetenskapsmän vid vita universitet omtalade hur de analyserade och kritiserade segregationen och dess följder i sina föreläsningar: på flera håll i den djupaste södern användes Myrdals klarläggande arbete i negerfrågan som kursbok. De största tidningarnas chefer förklarade sig arbeta för förståelse och reformer — och deras tidningar visar att de talar sanning. En av ledarna för den liberala opinionen diskuterade med mig den samvetsfråga som han ständigt pinades av: borde han gå fram steg för steg, med fördöljande av sin egen radikalism, eller borde han fördöma hela segregationssystemet och därmed riskera att förlora allt inflytande? Han väljer den förstnämnda linjen och blir därigenom en av de många som verkar i god riktning, samtidigt som deras förkunnelse genom bristande uppriktighet i viss mån blir en dygdens hyllning åt lasten.

Starkt blev därför också intrycket av makten hos den opinion som håller på de vitas välde (white supremacy) och därmed på den totala segregationen. I New Orleans besökte jag samma dag de svartas och de vitas universitet (Dillard och Tulane). Då jag senare blev intervjuad betonade jag det underliga i att de båda grupper av intelligenta och toleranta professorer med vilka jag samtalat knappast kunde träffa varandra. Vid detta uttalande upphörde intervjuaren, som eljest gjorde noggranna anteckningar, att skriva. Jag frågade honom varför han inte noterade vad jag sagt. Svaret blev: "En sån sak kommer ändå inte in." Jag framhöll att just detta önskade jag få publicerat och att enligt anständig journalistik en intervjuad person har rätt att få sina uttalanden riktigt återgivna. Han gick med på min uppfattning och antecknade vad jag sagt samtidigt som han än en gång uttryckte sitt

tvivel om att denna sats skulle få passera redaktionschefen. Han hade rätt; detta uttalande, men intet annat av något intresse, blev struket. Några dagar senare hände mig samma sak i Atlanta, trots att jag inför chefredaktören och intervjuaren omtalade episoden i New Orleans och under deras instämmande förklarade en censur av denna art oförsynt. Än en gång strök redaktionschefen dessa ord, som i den mest allmänna och hövliga form innebar en kritik av segregationen.

En annan erfarenhet. Till en grupp vita professorer, som alla uttalat sig med ovilja om segregationen, ställde jag frågan: "Vad skulle då egentligen hända den av er som började umgås med en negerprofessor?" En förlägen tystnad bröts av en nykomling från England med orden: "Ja, det skulle väl inte hända någonting utom möjligen att en eller annan idiot började förtala mig." Inför denna naivitet brast de andra i skratt, och det auktoritativa svaret gavs av truppens äldste medlem: "Försök med det, så skall ni finna att ni på några veckor förlorar hela ert vita umgänge: Ni blir omöjlig."

Den inre och yttre konflikten mellan tolerans och fördom, mellan självständighet och anpassning föder också en metod att undvika, att förbise, att omskriva, att vagt försvara, som ger främlingen ett intryck av förljugenhet. Man talar om att negrerna själva önskar segregation, att "utvecklingen" bör få fortskrida utan yttre ingrepp, att lagen är ett uttryck för folkets seder och förändras endast med dessa. Det mest storartade exemplet på denna rädande förvirring mötte jag hos en professor vid jesuiter-nas universitet i New Orleans. Han kritiserade utan förbehåll segregationen och betonade den katolska kyrkans vidsynthet i dessa ting. Jag gjorde den självfallna reflexio-

nen: "Ni har alltså även negrer vid detta universitet?" Svaret blev: "Ja, säkerligen finns här många med negerblod i sina ådror." Jag fortsatte med frågan om personer som i legal mening var negrer fick komma till universitetet. Efter någon tvekan kom det nekande svaret; tyvärr kunde inte kyrkan under rådande förhållanden motta negrer som studenter. Det första svaret hade givits i en mer eller mindre medveten avsikt att lura: det innehöll blott självklarheten att en massa människor som enligt sin härstamning av lagen betecknas som negrer livet igenom med framgång uppträder som vita.

Slutligen: låt oss inte tro att svenskar har någon medfödd benägenhet till tolerans och hygglighet. Jag har träffat svenskar, även i framträdande ställning, som i dessa frågor varit lika oreflekterade som trångsynta.

*

Särbehandlingen av minoritetsgrupper i U. S. A. sker i huvudsak på två vägar, den privata och den statliga. Utanför lagens ram och stundom i strid mot lagen genomför organisationer och enskilda segregation och diskriminering: medlemmar av vederbörande grupper får inte anställning annat än i lägre befattningar och ofta på sämre villkor än andra, de får hyra eller köpa hus blott inom vissa områden, de får inte eller blott i ringa utsträckning tillträde till vissa undervisningsanstalter, de avstänges i stor utsträckning från hotell, restauranger och andra offentliga lokaler. Beträffande omfattningen av denna privata särbehandling finns icke fullständiga och detaljerade uppgifter. Säkert är att den främst är av bety-

delse i norden, där några statliga bestämmelser mot minoriteterna knappast finns, och att den i mildare eller strängare form riktar sig mot en rad skilda grupper, såsom judar, italienare, katoliker och — framför allt — negrer och mongoler.

Den statliga särbehandlingen innebär att myndigheterna enligt lagar och praxis avskiljer vissa grupper från andra och samtidigt försätter dem i ett sämre läge. Främst tillämpas denna form mot grupper som anses tillhöra en annan ras, negrer, indianer, mongoler, mexikaner (Texas). Ojämförligt viktigast är att negrerna i ungefär en fjärdedel av unionen hålles avskilda från de vita genom segregation, i stor omfattning är berövade medborgerliga rättigheter och i skilda hänseenden (uppfostran, hälsovård) är sämre behandlade än andra. Den privata särbehandlingen kompletterar den statliga, varför negrernas läge i södern blir än mera prekärt än lagstiftningen antyder. Då negerproblemet är det amerikanska minoritetsproblemet framför andra, skall jag huvudsakligen stanna vid detta.

Tendensen till förbättring har under de senaste åren varit stor och påtaglig. Den sammanhänger med kriget, som gjort det nödvändigt att insätta alla folkgrupper i det nationella försvaret — vare sig för strid eller produktion — och som därför ökat behovet av och kravet på likställighet. Den har främjats av en upplysnings- och propagandakampanj som saknar motstycke i U. S. A:s tidigare historia. Här skall blott några väsentliga resultat antecknas. Dessa resultat har nåtts genom domstolarnas utslag, unionella, statliga och lokala lagar och insatser av enskilda personer och organisationer.

Efter inbördeskriget genomförde de segrande republikanerna en författningsändring som avsåg att ge negrerna

rösträtt (den femtonde författningsändringen). Delstaterna, som i princip har att reglera rösträtten, fick inte, hette det, beröva någon rösträtt "på grund av ras, färg eller tidigare tillstånd av slaveri". Till en tid tillämpades därefter i sydstaterna ett system med allmän rösträtt — varvid dock "rebellerna" i stor utsträckning uteslöts. Detta system ledde till att i en rad stater under perioder av skiftande längd makten utövades av republikaner och negrer i förening, i strid mot den vita majoriteten. Om arten av detta välde tvistar fortfarande historikerna; många betecknar det som ett styre av korrumpade quislingar, andra förklarar det ha varit ett nödvändigt övergångsskede, ett fåtal ser i "rekonstruktionstiden" ansatser till en värdefull social omvandling. Alltnog: under detta välde sammansvetsades majoriteten av söderns vita under det demokratiska partiets ledning till en fast enhet, med strävan att återställa och befästa de vitas styre som enda centrala programpunkt. I början av 1870-talet segrade denna rörelse: nordstatsgrupperna, vilkas närvaro behövdes för republikernas och negrernas maktställning, drogs bort från de ockuperade områdena, det republikanska partiet avstod från att genom unionslagar trygga negrernas ställning, och de färgade berövades sin rösträtt dels genom hot och våld av enskilda organisationer (Ku Klux Klan), dels genom delstatliga författningsbestämmelser i strid med de unionella reglernas syfte. Den "trogna södern" blev demokraternas högborg, det republikanska partiet inom detta område smälte bort, segregationen och negrernas utestängande från rösträtt blev kärnan i sydstaternas politik.

En av de tidigare metoderna att utesluta negrer från valrätt var bestämmelser enligt vilka endast personer med

någon bildning fick rätt att rösta; de vita undantogs genom en specialregel som gav rösträtt åt dem vilkas förfäder vid slaveriets avskaffande haft rösträtt eller varit bosatta i annat land. Detta beryktade stadgande tillämpades i åtskilliga sydstater under årtionden. Men 1915 förklarade unionens högsta domstol att stadgandet — genom sär föreskriften för vita — innebar en kränkning av förbundsförfattningen; och därmed fick denna metod att hindra negrerna endast ringa värde.

En ny metod kom i bruk i samband med en av de viktigaste delstatsreformerna i U. S. A:s senaste historia. Av staten organiserade och kontrollerade val (primärval) infördes för några årtionden sedan allmänt vid nominering av kandidater inom partierna. I flertalet vallagar av denna art i södern stadgades att endast vita fick delta i nomineringsvalen. Då demokraterna helt dominerar och det enda valet av betydelse därför blir nomineringsvalet inom detta parti, blev resultatet att negrerna uteslöts från all effektiv valrätt. År 1927 annullerade emellertid högsta domstolen staten Texas' vallag på grund av att den uteslöt negrer. Man övergick då till en ny taktik: partierna fick själva enligt vallagen bestämma om negrer skulle få delta vid nomineringen eller ej; negrerna uteslöts alltså genom partibeslut. Efter en rad rättegångar med skiftande utslag gjorde högsta domstolen slut på hela denna trafik genom ett berömt utslag av år 1944. Statliga lagar får icke ge möjlighet till uteslutande av negrer vid nomineringsval, det är kärnpunkten i domslutet.

En annan inskränkning av rösträtten har i åtskilliga stater stadgats genom bestämmelser att en viss mindre summa skall presteras i "röstskatt" (poll tax) vid registreringen för val (i U. S. A. krävs genomgående att de

röstberättigade månader före ett val anmäler sig för införande i röstlängd, sannolikt en huvudorsak till det låga valdeltagandet). Denna föreskrift drabbar både vita och svarta, men huvudsakligen de svarta, som är fattiga, ovana vid politisk aktivitet och ofta föremål för ovilja och trakasserier om de söker registrering. Även på denna punkt framträder en tendens till ändring. Flera stater har avskaffat röstskatten (senast Tennessee och Georgia), och i andra stater kräver en växande minoritet dess borttagande. Förslag om en unionslag mot röstskatt har gått igenom i representanthuset och fallit i senaten endast på grund av sydstatssenatorernas obstruktion. I några stater tjänar ett krav på förmåga att efter läsning kunna redogöra för bestämmelser i statsförfattningen till begränsning av negrernas rösträtt. Förbundsdomstolarna har också i detta fall ingripit flera gånger under senare år till likställighetens försvar.

Förbundsdomstolarnas hållning och en småningom skeende förändring av opinionen i sydstaterna har i allt större omfattning gjort den allmänna rösträtten till en realitet. I en rad "gränstater" utanför den djupaste södern, såsom Virginia och Kentucky, har betydande negergrupper sedan åtskilliga år fått rösta. Efter 1944 års utslag i primärvalsfrågan kunde negrerna, såsom "The negro handbook" fastslår, rösta "för första gången sedan rekonstruktionsperioden i ett antal sydstater". Vid nomineringsval eller andra val röstade i Georgia omkring 100 000 negrer, vilket ledde till att reaktionären Talmadge stannade i minoritet, i Florida 30 000; även från Texas och Arkansas rapporterades ett betydande färgat valdeltagande. Detta innebar inte total likställighet; siffrorna visar att särskilt på landsbygden och i mindre städer neg-

terna i regel icke vågade gå till val. Men en ny väsentlig framgång hade vunnits; på många håll tydde den på en förändrad inställning från de vitas sida, på en benägenhet att rikta propagandan även till negrerna och söka vinna deras röster.

Några stater — i stort sett de där negerbefolkningen är relativt störst — står hittills nästan helt utanför denna utveckling. I Syd-Carolina avskaffades före 1946 års val alla föreskrifter om nomineringsval, varefter det demokratiska partiet uteslöt negrer från dessa val; denna kringgående rörelse har i år förklarats författningsstridig av en unionell domstol. I Alabama infördes en författningsbestämmelse enligt vilken förmåga att redogöra för författningen blev villkor för rösträtt; i Mississippi skärptes tillämpningen av en redan existerande bestämmelse av denna art.

Uppenbart är att negrernas politiska ställning är svår och paradoxal, även i de stater där de numera får rösta. För att utöva något inflytande måste de rösta inom det parti som håller på segregationen och de vitas välde — det visar bäst det underliga i situationen. Och sannolikt är att ett försök att bilda ett särskilt negerparti, respektive att organisera negrerna under republikansk ledning, skulle leda till en reaktion. Många reformvänner, inte minst negrer, ser likväl i det allt allmännare erkännandet av den politiska likställighetens princip ett utomordentligt framsteg. Om man blott vänjer sig vid att negrerna röstar, blir det snart, säger man, nödvändigt att ta hänsyn till deras åsikter och intressen, och småningom kommer de färgade, liksom i nordén, att betraktas som medborgare likaväl som andra.

Likställigheten inför lagen, främst inför strafflagen, är

ett annat huvudproblem. Att negrerna i södern även i detta hänseende behandlats och fortfarande i stor utsträckning behandlas som en pariakast är ostridigt. I många områden förekommer aldrig att en neger insättes i en jury; negrerna straffas på svagare vittnesmål och med hårdare straff än de vita, medan av vita begångna brott mot negrer ofta blir obeivrade. Lynchningen har blivit symbolen för denna brist på elementär rättssäkerhet — det ohyggligaste draget i söderns historia. Visserligen har antalet lynchningar stadigt gått tillbaka; under det senaste århundradet har de varit fem till sex om året, mot omkring hundra för några decennier sedan. Men lynchningen — och de många fall av misshandel som inte leder till mord — kommer dock millioner amerikaner att leva i oro och fruktan. ”De vitas arrogans var ofattbar”, heter det i en officiell rapport från ett område där en lynchning ostraffat ägt rum, ”och negrernas skräck var nästan ofattbar”.

Den förbättring som inträtt beror säkerligen till stor del på höjd kultur och förbättrad statlig lagtillämpning. De unionella domstolarna har dock även här gjort viktiga insatser, viktiga främst därför att de snabbt och effektivt påverkar de statliga myndigheternas handlande. Domar av år 1945 och 1947 fastslår att en unionslag från år 1870, som länge ansetts vara nära nog betydelselös, kan begagnas för åtal och bestraffning av statliga tjänstemän som genom pliktförsummelse medverkar till en lynchning. Härigenom har i realiteten den vanligaste formen av lynchmord indirekt förts under unionens domvärjo. Förslag om en särskild unionslag rörande lynchning — avsedd att drabba statliga myndighetspersoner mera känn-

bart och generellt — har därigenom gång efter annan fallit på ett antal sydstatssenatorers obstruktion.

Förbundsdomstolarnas centrala roll vid förbättringen av negrernas rättsställning under senare år har redan genom det föregående antytts. En färgad forskare, som nyligen diskuterat "negern inför högsta domstolen" (Nelson i *Phylon*, Atlantauniversitetets tidskrift), har ansett sig kunna påstå att en avgörande förändring i denna domstols hållning framträtt. Under skedet 1883—1919 berörde 28 utslag negerfrågor; av dem innebar 22 nederlag för negrerna. Under tiden 1920—1946 var motsvarande antal utslag 27, av vilka 25 gav negrerna rätt. Denna skillnad, som i icke ringa utsträckning sammanhänger med att en ny tolkning av vissa författnings- och lagbestämmelser godtagits, kan antas bero på flera företeelser: utveckling av den allmänna opinionen, högsta domstolens liberalisering under Franklin Roosevelts styre, det energiska arbete på detta område som bedrivits av den år 1939 upprättade avdelningen för medborgerliga rättigheter inom justitiedepartementet.

Märkligast är likväl utvecklingen i fråga om en bestämmelse som hittills icke berörts, den efter inbördeskriget antagna fjortonde författningsändringen. Denna avsåg ursprungligen att säkra negrernas likställighet, den blev sedermera genom högsta domstolens praxis betydelslös i detta hänseende, men av stor vikt för upprätthållande av avtalsfrihet och *laissez-faire*, den har nu efter åttio år kommit att fylla sin avsedda funktion och därmed blivit ett värn för den legala jämlikheten.

*

Frihetens triumf under inbördeskriget sökte republikanerna kröna genom bestämmelser om allmän rösträtt och legal likställighet. Det sistnämnda syftet ansåg man sig vinna genom den fjortonde författningsändringen, som föreskrev lika rättsskydd för alla och förbjöd "berövan- det av liv, frihet och egendom utan laga skäl". Vad man avsåg med dessa bestämmelser, som anknöt till traditionella begrepp i amerikansk och engelsk rätt, blev klart då kongressen beslöt tillämpningslagar som bland annat påbjöd lika rätt för alla att besöka offentliga lokaler (hotell, restauranger, teatrar o. s. v.) och anlita allmänna kommunikationsmedel. Därmed tycktes all legal segregation vara omöjliggjord. En rad utslag av högsta domstolen, som sannolikt till stor del motiverades av önskan att försona det besegrade södern, raserade emellertid kongressens verk. Dels förklarade domstolen att unionen icke kunde genom lagstiftning skrida till förverkligande av jämlikhetsprincipen — därmed föll de s. k. medborgarrättslagarna — dels erkändes delstaternas rätt att genom lagstiftning införa segregation. Under årtionden efter 1880 (vid vilken tid de avgörande utslagen fälldes) blev den fjortonde författningsändringen nära nog utan betydelse för negrernas rätt; hela södern införde segregation, och denna godtogs av de unionella organen. Bestämmelsen kom huvudsakligen att användas av bolag och företagare, som med stöd av densamma lyckades få lagar som påstods begränsa äganderätt och avtalsfrihet (t. ex. arbetstidslagar) ogiltigförklarade såsom stridande mot författningsändringen.

Under de båda senaste årtiondena — och främst under de senaste åren — har tendensen blivit den motsatta. Dels har unionsdomstolarna frångått den konservativa praxis

som gjort den fjortonde författningsändringen till ett redskap för socialpolitikens fiender. Dels har författningsstadgandet äntligen börjat utnyttjas för att trygga minoriteternas ställning. Icke så att en unionell lagstiftning mot segregation förklarats vara tillåten. Icke heller så att domstolarna stämplat statliga segregationslagar som författningsstridiga. Men väl i den meningen att man av staterna krävt erkännande av *lika*, om också *åtskilda* möjligheter för alla. Därmed har högsta domstolen blivit drivkraften i en social omvandlingsprocess.

Några få problem av de många som berörs genom denna ändrade praxis skall här antecknas. År 1939 förklarade högsta domstolen på klagan av en neger som förgäves sökte få juridisk utbildning i sin hemstat Missouri att denna stat antingen måste låta negern studera vid det vita statsuniversitetet eller också för hans räkning upprätta en särskild undervisningsanstalt inom statens gräns; att ge negern ett stipendium för att studera vid något av de blandade universitetet i norr uppfyllde inte kravet på lika möjligheter för alla. I en rad senare utslag, senast år 1946 i fråga om Texas och Louisiana, har samma princip fastslagits. Typiskt är att vederbörande stater i regel föredragit utvägen att för en kostnad av många millioner upprätta nya undervisningsanstalter framför slopande av segregationen. En annan serie av utslag kräver att lärarna i negerkolor skall ha samma lön som i vita skolor; hittills har negerlärarna varit underbetalda. På en tredje linje har samma grundsats fastslagits genom domar som krävt att negrerna på t. ex. järnvägar och bussar skall ha möjlighet att erhålla lika bekväma platser som vita. Då på alla dessa områden segregationen betytt inte blott uppdelning av raserna, utan också sämre behandling av de svarta, är

betydelsen av unionsdomstolarnas alltmera bestämda och systematiska ingripande utomordentligt stor.

Medan segregationen är påbjuden i södern, är den i regel genom statliga författningsbestämmelser och lagar förbjuden i nordn och västern. Där är också statsskolor och statsuniversitet öppna för alla, någon uppdelning av raserna på spårvagnar, tåg o. s. v. förekommer inte, negrernas politiska rättigheter respekteras. Men former av diskriminering förekommer likväl, i hotell och restauranger, i fråga om bostäder och framför allt när det gäller anställningsförhållanden. Under de senaste åren har försök att skapa reell likställighet på dessa punkter emellertid gjorts, och de utgör kanske det märkligaste draget i striden för minoriteternas rätt i U. S. A.

För att förstå dessa försök bör man erinra sig att unionsmyndigheterna under kriget energiskt verkade för likställighet i fråga om anställning, icke blott inom unionsförvaltningen, utan också i alla företag som arbetade för unionens räkning. För ändamålet tillsatte presidenten redan på sommaren 1941 en kommission med uppdrag att tillse att "ras, färg, tro eller nationell härkomst" inte beaktades vid anställande av personer inom dylika företag. Denna kommission, vars uppdrag var tillfälligt, arbetade, i stort sett med framgång, till våren 1946, då den upplöstes. Dessförinnan hade flera förslag, understödda av presidenten, framlagts om upprättande av en permanent kommission med mera generell befogenhet. Förslagen föll, trots majoriteter i båda husen, på det i dylika fall vanliga hindret — sydstatssenatorernas obstruktion. Typiskt för läget är den omröstning i frågan som ägde rum i senaten i februari 1946. Den gällde ett förslag om tvunget avslutande av debatten, sedan en grupp sydstats-

män under fem dagar genom ständiga tal och ändringsförslag omöjliggjort ett beslut; för dylik tvångs avslutning krävs i senaten två tredjedels majoritet. För avslutning röstade 22 demokrater — så gott som alla från norden — och 25 republikaner; mot avslutning 28 demokrater — med ett par undantag sydstatsmän — och 9 republikaner; då den fordrade kvalificerade majoriteten inte uppnått föll frågan. Ett nytt förslag om permanent kommission för likställighet vid anställning (fair employment practices commission eller F. E. P. C.) väntas under nästa år.

Medan en grupp sydstatsmän hindrat unionen att handla, har en rad delstater skridit till aktion. Först kom New York, på sommaren 1945, sedan New Jersey, Massachusetts och Connecticut; mindre verksamma lagar har antagits i några andra stater, och i så gott som alla nordstater står införandet av bestämmelser om minoritetsskydd på dagordningen.

Typiskt för den nya lagstiftningen i dess mest effektiva form är New York-lagen. Denna lag stadgar om tillsättande av en kommission som dels överhuvud skall verka mot diskriminering — i anslutning till redan existerande bestämmelser — dels, och detta är det väsentliga, skall beivra allt hänsynstagande till "ras, färg, tro eller nationell härkomst" vid anställning av personer i vare sig offentliga eller privata företag. Om kommissionen finner att ett företag vägrat anställa en person därför att denne är exempelvis jude, katolik eller neger, kan företaget beordras att ändra sitt beslut, och en vägran att följa kommissionens anvisning kan bestraffas med fängelse intill ett år.

Att denna revolutionerande lagstiftning icke är lätt att tillämpa måste för var och en vara uppenbart. Kommissionen har likväl uträttat mycket av värde. En affärs-

man som tillfrågar en sökande om dennes religion eller förklarar sig endast önska vita anställda gör sig skyldig till lagbrott och blir genast utsatt för ingripande av kommissionen. Genom förhandlingar och åtal har kommissionen i hundratals fall nått omedelbara resultat och därjämte säkerligen i långt större omfattning påverkat praxis. I många fall har också inskridande skett då negrer avisats från hotell, restauranger och andra offentliga lokaler. Av kommissionens första årsrapport framgår att av de 121 personer som ansett sig förfördelade på grund av sin religion 101 var judar, av de 365 som åberopat ras eller färg 356 negrer och av de 68 som hindrats av sin nationella härkomst 32 italienare. I novembernumret av Harper's Magazine förklarar en författare att "två års statlig F. E. P. C. gjort mer för att hindra diskriminering vid anställning än femtio år av privat propaganda, konferenser och upplysningskampanjer".

Någon effektiv form för bekämpande av diskriminering i fråga om bostäder har däremot icke framkommit. Ofta sker denna diskriminering genom att säljare av bostadsområden i kontrakten upptar bestämmelse om att t. ex. negrer eller judar icke någonsin eller under viss angiven tid får hyra eller köpa hus inom området i fråga. Domstolarna har hittills ansett dylika klausuler giltiga. Av kommunala myndigheter fastställda segregationsbestämmelser beträffande bostäder har däremot förklarats ogiltiga.

Utvecklingen inom ett par centrala privata organisationsområden bör också med några ord beröras. Inom arbetarorganisationerna är framsteget under de senaste åren betydande. För ett årtionde sedan tillhörde endast några tusental negrer de stora fackorganisationerna, och

som regel tilläts de inte att ansluta sig. Nu är läget ett helt annat. C. I. O. (Congress of industrial organizations) betonar i sina stadgar syftet att organisera arbetarna "utan hänsyn till ras, tro, färg eller nationalitet" och har energiskt motarbetat all diskrimination samt särskilt sökt organisera arbetarna i södern. Inga till C. I. O. anslutna fackföreningar utesluter negrer, och enligt av organisationens tjänstemän givna upplysningar skall omkring 800 000 av 6,3 millioner anslutna vara färgade. A. F. L. (American federation of labor), som av gammalt särskilt representerar de välställda arbetarna i norr, har likaledes bestämt uttalat sig mot diskriminering, men omfattar åtskilliga fackföreningar som vägrar att uppta negrer. Enligt av organisationen gjord uppskattning skulle av 8 millioner anslutna bortåt 1,5 millioner vara negrer, en siffra som dock att döma av andra upplysningar är åtskilligt överdriven. Säkert är att båda de stora amerikanska fackorganisationernas ledning effektivt stöder den liberala linjen i minoritetsfrågorna.

Inom de religiösa organisationerna har samma tendenser framträtt, men de har hittills varit föga verksamma. De viktigaste protestantiska trosbekännelserna är organisatoriskt uppdelade i vita och negrer, så framför allt metodister och baptister. Omkring 6 millioner av de till protestantismen anslutna negrerna hör till särskilda neger-samfund, medan 550 000 av olika skäl hör till de av vita dominerade samfunden. Sålunda räknar den största protestantiska frikyrkan (Methodist Church) 8 millioner vita och 330 000 svarta medlemmar, medan motsvarande negerkyrkor (African methodist episcopal church m. fl.) har ett par millioner anslutna. I viss utsträckning tillämpas inom de vita samfund som hyser en negerminoritet

diskriminering mot denna minoritet. Vid presbyterianernas unionella konferens 1944 fick t. ex. negerdelegaterna äta och bo i särskilda lokaler. Ofta säges den katolska kyrkan vara den mest liberala — ett paradoxalt uttryck för dess tolerans var då ärkebiskopen i S:t Louis hotade en grupp katoliker som vägrat sina barn att gå i blandade skolor med exkommunikation och därigenom bröt deras motstånd. Inom detta trossamfund finns i varje fall icke skilda vita och svarta organisationer. Denna skillnad mellan protestanter och katoliker måste dock ses mot bakgrunden av att de protestantiska bekännelserna — främst metodister och baptister — helt dominerar i södern (utom i Louisiana), medan den katolska kyrkan har sitt fäste i norr och med 24 millioner anslutna endast har 330 000 negrer. I Södern får negrerna vid de katolska gudstjänsterna sitta längst bak i kyrkan.

Endast några få väsentliga utvecklingslinjer under senare år har här upptagits. Jag tillägger några spridda notiser — om stort och smått — som kan bidra till en helhetsbild. De väldiga unionella anslagen till sociala ändamål har utdelats under sådana villkor att de jämte till dem knutna statliga anslag kommit medborgarna till godo utan hänsyn till färg eller religion. En rad organisationer på skilda områden, såsom socialarbetarnas nationella förening, har upptagit även negrer som medlemmar. Negrernas ekonomiska villkor har relativt sett förbättrats dels genom inflyttning till nordén, dels genom att välståndet jämförelsevis starkt stigit i söderns jordbruksstater under och efter kriget. Medan år 1939 två negrer var lärare vid universitet med övervägande vita studenter, var motsvarande antal sjuttiofem på sommaren 1947. Åtskilliga förut vita högskolor, särskilt för medicinare, har öppnat sina

dörrar för negrer. På så gott som alla områden är förbättringen påtaglig. De många experter jag tillfrågat — bland dem ett stort antal negrer som är socialforskare eller arbetar inom reformorganisationer — är ense på denna punkt. Men ytterligare väldiga ansträngningar behövs.

*

Den liberala amerikanska opinionens ståndpunkt har nyligen klarlagts i två märkliga aktstycken. Det ena är en framställning till Förenta nationerna från den främsta av de organisationer som verkar för negrernas likställighet (National association for the advancement of colored people); här lämnas en ingående redogörelse för behandlingen av negrerna, och man begär ingripande från Förenta nationernas sida. Än mera betydande och betydelsefullt är det betänkande som under titeln "To secure these rights" (för att trygga dessa rättigheter) publiceras av en av presidenten förra året tillsatt kommitté. Denna kommitté, som bestått av femton personer — från skilda partier, raser, religioner och nationaliteter — föreslår en rad genomgripande åtgärder till genomförande av full likställighet. Unionen skall ingripa genom en lag mot lynchning, den skall kräva att negrerna överallt får rösträtt, den skall förbjuda all diskriminering vid anställning, staterna skall inskrida mot särbehandling "på grund av ras, färg, tro eller nationellt ursprung" inom undervisningen och hälsovården — detta är några av de viktigaste förslagen.

Karakteristiskt för hela den amerikanska debatten är att kommittén stöder sina förslag med hänvisning dels till de jämlikhetens och demokratins principer som formu-

lerades redan i självständighetsförklaringen — ur vilken betänkandets titel är hämtad — dels till den religiösa grundsatsen om människovärdet. I ett särskilt slutord på betänkandets sista sida sammanfattar kommittén sin tankegång. "Demokrati, broderskap, mänskliga rättigheter — allt detta är praktiska uttryck för det eviga värde som tillkommer alla Guds barn. Med hans ledning och hjälp kan vi gå framåt mot en ädlare samhällsordning, i vilken det skall finnas lika möjligheter för alla."

Vilken styrka har denna liberala linje, som ser den totala likställigheten som ett icke alltför avlägset mål och som omedelbart vill ingripa mot de mest stötande uttrycken för intolerans och minoritetsförtryck? De opinionsundersökningar som gjorts i saken är av stort intresse, men ger icke synnerligen klara resultat. Många håller i princip på likställighet, men undantar i själva verket någon eller några grupper — såsom negrer, judar och katoliker — från regeln. Andra önskar avskaffa all offentlig och privat segregation, men är rädda för den strid som en aktiv politik kan väntas medföra. Åsikterna skiftar starkt från område till område; fördomen mot judar och katoliker är svagast i södern, där intoleransen i fråga om negrer är ojämförligt starkast. Enligt en av tidskriften *Fortune* i oktober publicerad undersökning finnes överallt en majoritet för successiva ändringar i toleransens tecken, men mera snabba och betydande reformer önskas blott av en minoritet; för denna radikala linje uttalade sig 27 procent av de vita i södern, 15 procent av de vita i nordn och 60 procent av negrerna.

Den aktiva opinion som kommer till uttryck i tidningar, tidskrifter, böcker och tal är emellertid långt mera liberal än massan av befolkningen, och det är detta för-

hållande jämte utvecklingen till det bättre under senare år som ger hopp för framtiden. Endast i ett fåtal tidningar i nordnorden finner man sådana antydningar i antisemitisk riktning som påträffades i en del av den svenska pressen under nazismens glansdagar; främst gäller detta Hearstpressen, som överhuvud är det sämsta inslaget i amerikansk journalistik. I flertalet stora tidningar arbetar man systematiskt för den toleranta linjen; organ som New York Times, Herald Tribune och Washington Post uttalade sig bestämt för de förslag som presidentens kommitté i höstas framlade. Liknande är situationen i södern. Tidningarna tar icke ställning mot segregationen — det anses av förut berörda skäl omöjligt — men de verkar för förbättringar inom det rådande systemets ram. Under den strid som sedan åratals pågått i Georgia mellan reaktionärer och liberaler har så gott som hela den stora pressen, med tidningar som Atlanta Journal och Atlanta Constitution i spetsen, företrätt reformlinjen. Vid 1946 års val stod av 112 tidningar i denna stat endast 15 — genomgående mindre betydande — organ på reaktionären Talmadges sida; trots detta var de liberalas röstövertikt endast ett par tiotusental på omkring 600 000 röster. De stora Richmondtidningarna, som i det hela intar en mindre reformvänlig ståndpunkt än de ledande tidningarna i Atlanta, har nyligen beslutat att ur brottsreportagen utesluta uppgifter om ras; detta sker med hänsyn till negrerna, bland vilka — särskilt på grund av fattigdom och obildning — brottsligheten är relativt hög. Den amerikanska pressen, som så ofta — och i många fall med skäl — beskylls för att vara mera konservativ än folket, har i minoritetsfrågorna i stort sett verkat i upplysningens tjänst.

Beträffande opinionen i södern bör i detta sammanhang

en utveckling göras. Bland sydstatsliberalerna finns en stark tendens att avvisa unionella ingripanden; södern bör reformera sig själv, det är deras linje, och nordens försök att genom unionsorganen reformera södern stämplas som ett hot mot den statliga självstyrelsen. Denna tankegång framföres sannolikt delvis av taktiska skäl som en eftergift åt de breda lagrens konservatism. Genom att angripa nordens får man en plattform, från vilken det är möjligt att med framgång verka för framsteg i delstaternas regi. Säkert är att många liberala sydstatsmän anser ett visst mått av unionell reformpolitik nödvändigt för att inom rimlig tid nå väsentliga resultat. Men denna speciella sydstatsliberalism utgår tillika från uppfattningen att folkmeningen icke är mogen för segregationens totala avskaffande genom unionsbeslut i någon form; följden härav skulle, säger man, kunna bli blodiga sammanstötningar mellan vita och svarta och en ny period av utpräglat reaktionär raspolitik.

Den moderata liberalismen är för närvarande, det kanske redan tillräckligt understrukits, på frammarsch i södern. Män som senator Pepper från Florida, förre guvernören Arnall i Georgia och den unge borgmästaren i New Orleans Morrison är representativa för denna "nya söder". Det ohämmade vita väldets försvarare — typen Talmadge, Bilbo och Rankin — trängs tillbaka. Det senaste exemplet därpå är Rankins katastrofala nederlag vid senatorsvalet i Mississippi, en av de stater där negerernas antal är störst och där konservatismen av gammalt varit starkast.

På vilka vägar bör den liberala propagandan i minoritetsfrågan bedrivas? Detta problem har under senare år livligt debatterats och man kan nästan tala om en ny

vetenskap rörande utrotande av fördomar och spridning av upplysning och tolerans (jfr två nyss utkomna arbeten: Watson, Action for unity, och Williams, The reduction of intergroup tensions). Bör man vädja till förnuftet eller känslan, meddela fakta utan utsmyckning eller söka påverka genom värdeomdömen och principargument? Bör man sammanföra de grupper det gäller att försona, eller är sådana åtgärder ägnade att öka spänningen? Bör handlingar av diskrimination och intolerans ges stor publicitet, eller riskerar man på detta sätt att skärpa motsättningen? Till dessa frågor sällar sig andra, som berör socialvetenskapliga grundproblem. Skall man exempelvis direkt inrikta sig på att ändra värderingar och attityder, eller kan dessa betraktas som rationella uttryck för ett visst socialt läge och därför som omöjliga att påverka med mindre detta läge i grund förändras?

Utan att närmare ingå på dessa frågor är det skäl att fastställa att den sakliga upplysningen framstår som liberalismens starkaste vapen. Fördomarna är inte så enkelt konstruerade att de består blott i känslomässig motvilja mot personer av en annan ras, nationalitet eller religion; de stöds ständigt av falska föreställningar om verkligheten, och det är mot dem angreppen i första hand riktas. Viktigast är härvid att slå sönder tron på medfödda mindervärldiga egenskaper hos vissa människogrupper. Särskilt beträffande negrerna är fördomen utrustad med en hel arsenal av dylika idéer. Negrerna har länge ansetts obegåvade; då en och annan neger på ett oemotsägligt sätt jävat omdömet har han förklarats vara ett undantag, ett slags abnormitet. Ännu efter det första världskriget ansåg sig vetenskapen bekräfta denna tro genom en undersökning som tydde på vida lägre intelligensnivå hos negrer än

hos vita. Sedan dess har en rad analyser visat att man vid detta tillfälle förväxlade miljöns inverkan med rasens och att, då negrer och vita från samma sociala miljö undersökes, ingen eller ingen nämnvärd skillnad i intelligens föreligger. För några årtionden sedan trodde sig några forskare efter studium av negrers och vitas på ett sjukhuslaboratorium förvarade hjärnor kunna slå fast att negerhjärnorna företedde färre vindlingar än de vitas; när sedan undersökningen gjordes om på samma material — utan att undersökarna kände till hjärnornas "ras" — visade det sig omöjligt att konstatera någon skillnad. I fråga om andra egenskaper är förhållandet detsamma. Negrernas brottslighet och större tendenser till sexuell lösaktighet är en följd av miljö, inte av arv. En av de främsta forskarna på detta område, Klineberg, avslutar arbetet "Characteristics of the American negro" med satsen att efter allt att döma skillnaderna i uppträdande och "karakter" vita och negrer emellan uteslutande beror på olikheterna i miljö och att alltså några psykiska rasskillnader inte finns.

Medan negrerna sägs vara dumma därför att de är fattiga anklagas judarna ofta för att ha god ekonomi på grund av medfött penningbegär och medfödd slughet. Här har olika författare — senast Bruce Bliven i *The new republic* — dels uppvisat att de spridda föreställningarna om judarnas ekonomiska makt är överdrivna eller grundlösa, dels framhävt att judarnas ställning inom handeln sammanhänger med att de i en rad länder varit lagligt hänvisade till denna näringsgren. Liknande villfarelser finns att bekämpa när det gäller sydeuropéer och katoliker.

En mera emotionell form av propaganda för toleransen

har de senaste åren starkt framträtt i litteraturen. Mot den sydstatsromantik som blomstrat efter inbördeskriget ställs realistiska skildringar av negrernas liv, ägnade att väcka oro och reformvilja hos alla människor med känsla för andra. Effektiv är den metod som Sinclair Lewis använt i "Kingsblood Royal" och Lauro Hobson i "Gentleman's agreement"; i det ena fallet bekänner en vit man att han till en sextondel är neger och blir därför utstött och förföljd, i det andra fallet spelar en ung författare jude under några veckor för att kunna beskriva hur han överallt påträffar öppen eller dold antisemitism. Samma motiv, men i en ren verklighetsskildring, använde nyligen Walter White — ledare av organisationen för främjandet av de färgades intresse — i en självbiografisk skiss, "Varför jag förblivit neger". White räknar negrer bland sina förfäder, men kunde på grund av sin vita hudfärg när som helst "gå över" till den härskande rasen; hans svar på den uppställda frågan hör till de mest gripande inläggen i toleransens tjänst.

För liberalismens ställning avgörande är att dess idéer är de officiellt förkunnade, de i princip godtagna. Liberalerna utgår från den åskådning som nära nog varje amerikan säger sig omfatta och kan därför vädja från fördomen till samvetet.

AKADEMISK FRIHET
OCH BILDNINGSTRÄVANDEN
I U. S. A.

Kan man säga att friheten i undervisning och forskning är lika stor i U. S. A. som i de europeiska demokratierna, den frågan har jag systematiskt riktat till enskilda vetenskapsmän och grupper av professorer vid ett tjugotal universitet. Av särskilt intresse är svaren från de forskare som tidigare varit verksamma i Europa. Hans Kelsen, en av världens främsta statsvetenskapsmän, professor i Wien och Köln under den republikanska tiden och sedan fjorton år anställd vid skilda amerikanska universitet, förklarar att han i U. S. A. känner sig lika obunden i sitt arbete som förut i Österrike och Tyskland — och han betonar att detta innebär högsta tänkbara grad av akademisk frihet. Hans svar tycks vara representativt. Det upprepas i enskilda samtal och utan minsta tvekan av emigrantforskare vid skilda högskolor, från det privata och förnämna Yale i norr till Baton Rouges statsuniversitet i den djupaste södern. Det bestyrks av den vetenskapliga produktionen och av undervisningsmetoderna: inom socialvetenskapen — som frihetsfrågan främst gäller — är originaliteten och viljan att bryta nya vägar påtagligare än i något annat land, undervisningen känneteckas av en

öppen, hämningslös debatt mellan lärare och elever, till vilken vi i varje fall i Sverige inte har något motstycke.

Detta är det väsentliga: i stort sett är den akademiska friheten lika total som hos oss. Talet om forskningens bundenhet faller på det ostridiga faktum att den i vetenskaplig form framförda samhällskritiken är långt mera betydelsefull i U. S. A. än i flertalet europeiska demokratier. Ras- och minoritetsproblemen, tendenserna till korruption inom förvaltningen, kapitalets inflytande på politiken, gruppintressena bakom program och slagord — allt detta har i U. S. A. belysts och analyserats av universitetsmän med hänsynslös öppenhet.

Men det går inte att stanna vid denna allmänna tes. Den akademiska friheten framstår som ett problem, som en diskussionsfråga, på ett helt annat sätt än hos oss. Då jag tar upp saken inför en grupp professorer uppstår en livlig debatt, synpunkterna korsar varandra, prejudikat åberopas som i en rättegång, distinktioner görs mellan olika slags läroanstalter, man talar icke blott om vetenskapsmannens frihet att forska, utan också om hans frihet i privatlivet. Kan en professor vid det här universitetet uppträda som propagandist för kommunismen? Ja, sannolikt, men vi har inget exempel. Kan han i föreläsningar förklara sig vara ateist? Det är svårare; hans ställning skulle kanske bli ohållbar (detta svar gavs vid ett av de främsta privata universiteten). Kan han få stanna kvar om han ertappas i ett förhållande med en studentska? Omöjligt. Kan han uppträda som kandidat för demokratiska partiet trots att hela universitetsstyrelsen är republikansk? Ja, det går här, men inte vid högskolan i X. Kan han (i en sydstat) uttala sig mot segregationen? Ja, i sina föreläsningar, men om han gör det offentligt kan det bli

obehagligt. Så bryter sig frågor och svar, ofta på ett sätt som för en svensk vetenskapsman är totalt främmande.

Den allmänna iakttagelsen tränger sig på att tendensen till konformitet, till ett konventionellt korrekt uppträdande är större bland universitetsmän i U. S. A. än i Sverige. Den furstliga självständighet som stundom slår över i bisarreri och mild galenskap verkar mera sällsynt och mindre respekterad. Man har en känsla av att det samhälleliga trycket starkare präglar den enskilde utan att han är medveten härom eller överhuvud förnimmer något tvång. De av Sinclair Lewis karikerade professorer som vill vara och lyckas vara absolut lika framgångsrika affärsmän dominerar inte, men de är vanligare än hos oss. Den hos oss kvardröjande föreställningen att vetenskapen liksom konsten ger rätt till en viss personlig underlighet observerar man inte i U. S. A.

Det sista sammanhänger med amerikanska handlingsmönster, vilkas förmåga att prägla även vetenskapsmännen är uppenbar. Debatten mildras av en viss återhållsamhet, en ovilja mot skarpa meningsbrytningar. Inställningen mot kollegerna är positiv och generös; det väsentliga är att finna på något nytt, inte att påvisa att andra har fel. Kritiken även av dåliga böcker får därför gärna en älskvärd form, som på en svensk kan verka mjälig. Under samtal med minst ett hundratal professorer hörde jag nästan aldrig ett nedsättande omdöme om en annan professor. Det kändes som en hälsning från Sverige då en utmärkt forskare vid Stanford i Kalifornien betecknade en kollega vid ett annat universitet som en "fördömd åsna". Sådant säger man inte, och ibland grips främlingen av oro för att man inte heller tänker det.

Bakgrunden till de frågor som här antytts är det ameri-

kanska universitetsväsendets ur vår synpunkt egenartade beskaffenhet. Vad som främst bör understrykas är dess omfattning och dess brist på enhetlighet. Under åren närmast före inträdet i världskriget var det genomsnittliga studentantalet vid U. S. A:s högskolor 1,5 million; innevarande läsår beräknas att antalet på grund av de många krigsdeltagare som tillkommit — och som under studieåren helt underhålles av unionen — stiger till mellan 2,5 och 3 millioner. En jämförelse mellan förkrigsantalet studenter och motsvarande siffror i Sverige leder till överraskande resultat. I Sverige är innevarande läsår antalet studerande vid alla högskolor — inklusive t. ex. socialinstituten samt lantbruks- och skogshögskolorna — något över 14 000. Då U. S. A:s folkmängd är omkring tjugu gånger så stor som Sveriges, innebär detta att relativt sett antalet studenter i U. S. A. normalt är sex gånger så stort som i Sverige. Även om något collegeår skulle frånräknas — såsom närmast motsvarande det sista året vid läroverket hos oss — är skillnaden ofantlig. Och dock är denna reduktion kanske obefogad. De amerikanska studerande, som genomgår läroverk, är i regel färdiga ett eller två år före de svenska, men detta beror på att de tidigare börjat skolan; studietiden är lika lång. Studentantalet vid exempelvis staten New Yorks erkänt förstklassiga högskolor är, även om denna reduktion görs, proportionsvis flera gånger större än i Sverige.

Härtill kommer att universitetslärarnas antal i förhållande till de studerandes är mycket högt. Vid ett gott universitet beräknas att en lärare bör komma på högst 12 — 15 studenter inom så gott som alla fack. I det hela finns bortåt 100 000 universitetslärare i U. S. A. En jämförelse med Sverige ställer sig svår, då vi har ett stort antal docen-

ter som endast formellt är anknutna till vederbörande institution. Alldeles påtagligt är likväl att lärarantalet, särskilt inom de humanistiska och juridiska fakulteterna, är flerfaldigt, stundom tiofaldigt högre än hos oss; en lärare på omkring hundra studenter är i Sverige intet ovanligt. Och de amerikanska lärarna undervisar vida mer än de svenska; åtta timmar i veckan anses även för en framstående professor i U. S. A. vara ett minimum, medan fyra timmar — vid Stockholms högskola två — i regel är vad som krävs i Sverige.

Redan av detta kan förstås att universitetslärarna i U. S. A. till kvalifikationer och ställning bildar en långt mera heterogen grupp än i Sverige. Docentinstitutionen har i regel ingen direkt motsvarighet. Lärarna, som alla i dagligt tal kallas professorer, är uppdelade i fyra kategorier, instructors, assistant professors, associate professors och full professors. En akademiker som anses intelligent och undervisningsskicklig kan bli instructor utan någon vetenskaplig produktion, och vid många universitet kan han sedan avancera till "full professor" uteslutande på grund av sin lärarkapacitet. Man vänjer sig därför vid att inte fråga en amerikansk professor om hans produktion. Det kan hända att han inte skrivit något alls, medan hans kollega i samma ställning hör till landets berömdaste forskare. I det hela är det givet att en stor del av de amerikanska professorerna saknar den vetenskapliga kompetens som i Sverige är oeftergivlig för en docent. Detta är en självklar konsekvens av hela systemet; det tyder inte, som den okunnige lätt tror, på någon underlägsenhet hos amerikansk vetenskap.

Av största vikt är även andra, mera allmänt kända förhållanden. Beteckningen universitet eller högskola säger

inte mycket; det kan vara fråga om en i alla avseenden obetydlig institution, men också om en av världens största och mest lysande forsknings- och läroanstalter. De framstående lärarnas avancemang går därför regelbundet icke blott från instructor till professor, utan också från sämre till bättre universitet. Vid en högskola kan en professor ha 2 500, vid en annan 12 000—15 000 dollar i lön. De mest ryktbara universiteten är i regel privata — Harvard, Yale, Princeton, Chicago, Stanford — med självkompletterande, av staten helt oberoende styrelser, men det finns också obetydliga privathögskolor och ytterst högtstående statsuniversitet (t. ex. i Minneapolis och Berkeley); de sistnämnda styrs i regel av personer som — för längre perioder — utses av statens regering. Vid de flesta högskolor bor alla eller en stor del av studenterna inom högskolans område och är underkastade vissa regler; överallt är kontrollen av studenternas studier och kontakten mellan lärare och studenter ojämförligt större än hos oss.

Dessa erinringar, som i mycket behövde kompletteras och utvidgas, leder främst till två slutsatser. Den ena är helt enkelt att allmänna omdömen om amerikanska professorer och universitet är ytterst vanskliga; här som på så många andra punkter gäller det att understryka olikformigheten, de stora variationerna, och att inte generalisera utifrån några få händelser eller iakttagelser. Den andra är att den amerikanske universitetsläraren — i jämförelse med sin svenska kollega — i regel betraktas och känner sig mera som uppfostrare och undervisare än som forskare. Det är en högst relativ skillnad, men den är väsentlig — icke minst för förståendet av den akademiska frihetens problem.

*

Sedan några år före det första världskriget tillvaratas de amerikanska universitetsmännens intressen av en särskild fackorganisation, American Association of University Professors. För närvarande är antalet medlemmar omkring 25 000 (från bortåt 700 högskolor), drygt en fjärdedel av professorskåren; det är att märka att särskilt de högre lärarna och lärarna vid de mera ansedda universiteten i regel tillhör föreningen och att dennas verksamhet är generell och sålunda gäller även icke anslutna lärare. I den tidskrift som föreningen utger finns ett rikt material för bedömandet av de amerikanska professorernas ställning.

Strax efter bildandet tog föreningen upp frågan om akademisk frihet, och den har sedan gång efter annan utformat principdeklarationer i detta ämne. Den nu gällande deklARATIONEN av år 1940 fastslår först att läraren har rätt "till full frihet i forskning och till publicering av forskningens resultat", dock att vetenskapligt arbete för särskild betalning förutsätter överenskommelse med universitetsledningen. Det är av intresse att här konstatera att ett par mycket högtstående amerikanska universitet i princip förbjudit sina lärare att ta betalt för böcker och artiklar; man har ansett att populärvetenskapligt och härmed jämförligt författarskap alltför mycket inkräktar på undervisningen och forskningen. Vidare förklarar organisationen att läraren bör vara helt fri i sin undervisning, dock utan rätt att diskutera omstridda frågor som inte har något som helst sammanhang med det ämne i vilket han undervisar. Då en begränsning av denna frihet påkallas av läroanstaltens speciella art — främst dess religiösa inriktning — måste detta uttryckligen klargöras vid lärarens anställning. Utanför högskolan skall läraren ha

samma rättigheter som andra medborgare, även om han på grund av sin ställning bör känna sig förpliktad till vederhäftighet, återhållsamhet i uttryckssättet och respekt för andras åsikter. Lärarnas anställning bör — efter en provperiod på högst sju år — gälla för livstid; det förutsättes likväl att avskedande kan äga rum på grund av inkompetens och grov immoralitet (moral turpitude).

De här uttalade principerna kan sägas vara godtagna av det stora flertalet universitet. De innehåller emellertid åtskilligt som för oss ter sig främmande och som förklaras av det amerikanska universitetsväsendets avvikande struktur. Att den akademiska friheten kan inskränkas på grund av läroanstaltens syfte är en självfallen sak med hänsyn till att ett stort antal högskolor underhålles av religiösa sammanslutningar och är avsedda att tjäna deras syften. Man kan icke begära att exempelvis metodister och katoliker skall tillåta angrepp på den egna religionen vid de universitet de upprättat, även om, väl att märka, dessa universitet ofta icke är teologiska seminarier, utan allmänna undervisningsanstalter. Då högskolorna till stor del är privata, framstår det också som naturligt att åtminstone mera kvalificerad inkompetens ger rätt till avskedande. Denna grundsats är sannolikt av betydelse; den amerikanske universitetsläraren känner det nödvändigt att uppehålla en viss standard av effektivitet — vilket icke behöver betyda vetenskaplig kapacitet — och den rena pensionärsideologi som någon gång överväldigar svenska professorer har knappast några utsikter att vinna anhängare. Från amerikansk synpunkt framstår också rätten att avskeda vid "grov immoralitet" såsom någonting självklart. En lärare i ett universitetssamhälle — med skyldighet inte bara att forska och undervisa, utan att

tjänstgöra som ungdomens ledare och övervakare — kan inte upprätthålla en klar skillnad mellan yrkesliv och privatliv.

Hur tillämpas då dessa allmänna principer? Här skall blott understrykas att olikheterna mellan skilda universitet och även skilda grupper av lärare är stora. En framstående forskare kan tillåta sig slarv och oegentligheter som föranleder aktion mot en enkel lärare utan vetenskapliga meriter. Vid ett litet universitet i Kansas eller Tennessee kan det vara komprometterande att ta några cocktails, att svära eller att flörta, medan det vid de större och finare universiteten knappast låter sig göra att förete ”grov immoralitet” utan att komma i kollision med strafflagen.

Frågan om akademisk frihet i mera egentlig mening uppstår emellertid, såsom den amerikanska professorsorganisationen betonar, då universitetsmyndigheterna avskedar eller eljest ingriper mot en lärare på grund av dennes åsikter. Tidigare var sådana fall i regel betingade av uttalanden som ansågs betänkliga ur religiös synpunkt; under de senaste årtiondena har det politiska och sociala kätteriet stått i förgrunden. Särskilt under det första världskriget var detta problem brännande; åtskilliga professorer, av vilka några vid högt ansedda universitet, blev då avskedade på grund av ”disloyalty”, d. v. s. på grund av att de uttalat åsikter som påstods tyda på bristande patriotism, men som i regel innebar blott en kritisk inställning till U. S. A:s yttre och inre politik. Under det senaste världskriget förekom knappast några sådana fall, vilket kan antas bero dels på att anslutningen till krigspolitiken denna gång var mera allmän, dels på att den akademiska friheten vunnit större respekt. I det hela har

läget, det framhålles energiskt i professorsorganisationens tidskrift, stadigt förbättrats.

Detta beror utan tvivel till stor del på denna organisations egna insatser. En särskild kommitté inom föreningen har till uppgift att följa frågor om akademisk frihet och härmed sammanhängande tjänsteförhållanden. Den upptar klagomål över avskedanden och andra åtgärder mot universitetslärare och ingriper, då så är påkallat, genom förhandlingar med universitetsmyndigheterna och offentlig kritik av deras handlingssätt. I sista hand beslutar föreningen att en viss högskola skall bli föremål för "censure", vilket medför att föreningens medlemmar — och i praktiken alla professorer med självaktning — vägrar att där ta anställning. Under tioårsperioden 1936—1945 hade kommittén att behandla 677 fall — varav dock endast en del gällde akademisk frihet i egentlig mening — och bojkott beslöts i 14 fall; beträffande tio högskolor kvarstår fortfarande bojkottsbeslutet.

De "mål" det här gäller är ofta ytterst invecklade. I regel påstår en eller flera lärare att de förföljs på grund av sina åsikter, medan den anklagande universitetsmyndigheten gör gällande att oduglighet eller grov immoralitet förelegat. Typisk, om också av exceptionell omfattning och betydelse, är konflikten rörande Texas' statsuniversitet i Austin (1944—1946). Den av guvernören utsedda universitetsstyrelsen avskedade en rad lärare och slutligen även universitetets rektor, som motsatt sig tidigare avskedanden. Man hävdade att slarv och inkompetens var det verkliga skälet. Under debatten framkom emellertid med all tydlighet att åsiktsdivergenser på skilda områden låg bakom det skedda. Rektorn beskylldes för radikalism, särskilt i rasfrågor, en styrelsemedlem för-

fasade sig över att John Dos Passos' bok U. S. A. använts i litteraturundervisningen, på reaktionärt håll talades om att tendensen till kommunism och ateism måste utrotas vid statsuniversitetet. Bland de många detaljer som komplicerade saken var att rektorns professur indrogs samtidigt som han avskedades från rektorsämbetet; denna metod begagnas stundom i stället för avskedande, ty man kan då falla tillbaka på finansiella skäl. På sommaren 1946 beslöt professorsföreningen bojkott mot Texasuniversitetet; tidningar och tidskrifter över hela unionen instämde i kritiken, men Texasmyndigheterna stod fast vid sina beslut.

En genomgång av de viktigare striderna kring den akademiska friheten under senare år klargör att i allmänhet brotten mot principen ägt rum vid mindre högskolor och vid högskolor i stater som notoriskt är kulturellt efterblivna. Alla universitetslärare jag träffat är ense om att i stort sett den akademiska friheten är mera säkrad vid de privata läroanstalterna än vid statsuniversitetet. Det är framför allt den oupplysta massopinionen i vissa stater som framstår som en fara. I de stater som är partipolitiskt, religiöst och, vad den härskande rasen angår, etniskt homogena — främst flertalet sydstater — har toleransen här, liksom på andra områden, svårt att helt slå igenom. Och då en av guvenören tillsatt universitetsstyrelse, stödd eller kanske driven av en nästan enhetlig väljaropinion, handlar i strid med frihetens grundsats finnes intet legalt medel att beivra det skedda. De unionella organen står på denna punkt, enligt lagar och praxis, maktlösa.

Något vid sidan av frihetsproblemet ligger frågan om professorernas aktiva deltagande i politiken. Många exempel kan nämnas på sådant deltagande — på inval i statslegislaturer, stadsrepresentationer o. s. v. — men i jäm-

förelse med svenska förhållanden är de amerikanska universitetsmännens direkta politiska insatser obetydliga. Väsentligen beror detta sannolikt helt enkelt på att man traditionellt utgår från att en professor skall sköta sin professur eller också lämna den. Det sammanhänger också med att en professur, vare sig i privat eller statlig tjänst, betraktas som ett slags ämbete, och ämbetsmännen är i U. S. A., liksom i många andra demokratier, uteslutna från parlamentet. I den politiska debatten, framför allt den mera principiella och långsiktiga, spelar professorerna däremot en betydande roll.

*

I Sverige företrädes de skilda socialvetenskaperna, i den mån de överhuvud existerar, i regel av en ordinarie lärare vid varje högskola. Vissa viktiga ämnen saknas helt eller har först under senaste tid fått en lärostol; vår enda professur i det centrala ämnet sociologi är nyss inrättad. I U. S. A. är ämnena vid alla större universitet flera, och vart och ett av dem representeras av en rad lärare. En svensk statskunskapare, van vid att betrakta sitt ämne som en enhet, finner att det vid de amerikanska högskolorna motsvaras av åtskilliga forskningsgrenar och att den enda professuren i Sverige svarar mot en hel liten fakultet, ett "department", med åtta eller tio ordinarie lärare. Han finner också att "political science" i U. S. A. i fråga om initiativ, mångsidighet och resultat förhåller sig till den svenska statskunskapen av i dag ungefär som denna förhåller sig till samma ämne för trettio eller fyrtio år sedan. Han finner slutligen att socialvetenskaperna, sam-

tidigt som de förgrenats och fördjupats, kommit varandra närmare, att de alltmer bildar en enhetligt framåtsträvande front, medan de hos oss framträder som isolerade aktioner.

Av de många forskningsgrenar som sammanfattas under beteckningen sociologi är särskilt några av central betydelse för den politiska vetenskapen. En är den sociala antropologin, som närmast är inriktad på klarläggandet av de primitiva folkens samhällsliv, men vars metoder i en rad undersökningar tillämpats även på moderna förhållanden. Vad man främst söker att klargöra är sammanhanget mellan skilda företeelser inom ett samhälle och de grundläggande skiljaktigheterna mellan olika samhällen. Till de mest stimulerande författarna på området hör Ruth Benedict och Margaret Mead. Nyckelordet är för dem "beteendemönster" (patterns of behavior); det gäller att blottlägga den röda tråd av föreställningar och konventioner som ger ett samhälle dess särprägel. Ruth Benedicts bok om Japan (*The Chrysanthemum and the Sword*) är, för att ta ett representativt exempel, ojämförligt mera betydelsefull för förståendet av japansk politik än skildringar av landets statskick och yttre sociala struktur. Ett i viss mån liknande synsätt företräds av Abram Kardiner i hans för två år sedan utgivna arbete "*The Psychological Frontiers of Society*". Här analyseras tre skilda samhällen: komanchestammen i Oklahoma och Texas, aloreserna i Indonesien, och en liten amerikansk stad, kallad Plainville. Nyckelordet i denna studie är "basic personality"; det är sambandet mellan kulturen — i ordets vidsträcktaste mening — och personlighetstypen man söker fastställa, under stark influens särskilt av psykoanalytisk teori.

I böcker som syftar så högt som de nu nämnda finner kritikern helt naturligt mycket av konstruktion, av försöksvis och på en smal bas framställda teser. Men han finner, oberoende av dessa tesers riktighet, uppslag och jämförelser ägnade att befrukta all samhällsvetenskaplig forskning. Det behöver knappast betonas att föreställningar om särskilda ras- eller nationalkaraktärer helt saknas i denna moderna socialvetenskap; att använda dylika förklaringsgrunder framstår numera i U. S. A. — ehuru ännu icke hos oss — såsom definitivt komprometterande. Lika givet är att en orsaksanalys på grundval av marxistiska schabloner ter sig lika förlegad som ett försök att verkställa intelligensmätning med frenologiska instrument.

En annan gren av sociologin av största vikt för den politiska vetenskapen är socialpsykologin. Man undersöker inom ett givet samhälle egenskaper och föreställningar hos skilda grupper — ”raser”, nationaliteter, kön, ekonomisk-socialt avgränsade kategorier — och studerar ur olika synpunkter sådana kollektiv som familjen, det politiska partiet, klubben, förbrytarbandet. I stort sett har dessa studier lett till framhävandet av miljöns betydelse för det kollektiva uppträdandet; allt klarare har påvisats att äldre teorier om medfödda olikheter mellan exempelvis skilda raser, folk och samhällsklasser icke är hållbara. Socialpsykologin har därför givit ett väldigt stöd åt den grundsats om lika möjligheter för alla som är en konsekvens av det demokratiska tänkesättet.

Vad man kan kalla den allmänna sociologins blomstring kommer även statsvetenskapen till godo. De deskriptiva framställningarna av den sociala strukturen och av levnadsförhållandena inom skilda områden och samhällsskikt, debatten kring de allmänna ”attityderna” och deras

reaktion till den samhälleliga ställningen, de konkreta skildringarna av vissa städer, såsom Lynds arbeten om Middletown och Warners än mera ambitiösa om Yankee City — allt detta kommer direkt den politiska forskningen till godo, både som faktiskt underlag och som eggelse till nya och mera genomgripande analyser. Skillnaden mellan sociologi och statskunskap utplånas; företrädarna för det sistnämnda ämnet skriver och föreläser om de politiska institutionerna och rörelserna som moment i den allmänna samhällsutvecklingen och söker med psykologins hjälpmedel analysera det politiska ledarskapet. De stora arbetena om Chicago — av Merriam och Gosnell — och en rad specialundersökningar av bossar, politiska maskiner och partier är goda exempel.

En rad nya forskningsgrenar har under de senaste årtiondena uppstått som speciallinjer inom "political science" eller utbrytningar ur denna. "Public administration" är icke detsamma som förvaltningsrätt i Sverige, det är ett ämne som inte finns hos oss. Inriktningen är på konkreta undersökningar av förvaltningen; vilka blir ämbetsmän, hur rekryteras de, är den offentliga förvaltningen effektiv i jämförelse med den privata, hur förhåller sig det politiska urvalet till det administrativa? Vid många universitet finns specialister på opinionsundersökningar; de analyserar och kritiserar de problem som här uppstår och medverkar själva vid tillämpning av de nya metoderna (t. ex. National Opinion Research Center vid Chicago-universitetet). En hel litteratur av böcker och tidskriftsartiklar föreligger redan i detta ämne, i vilken också opinionsundersökningarnas resultat göres fruktbringande för den egentliga statsvetenskapen.

En tredje ny forskningsgren är utrikespolitiken. Fram-

för mig ligger en rad skrifter från "Yale Institute of International Studies"; i dessa, liksom i flera liknande serier, söker man dels med begagnande av alla tillgängliga källor fastställa det faktiska händelseförloppet, dels belysa bakgrunden och få fram väsentliga tendenser. För den allmänna upplysningen är dylika studier, vilkas resultat ofta förmedlas till en större publik genom pressen, av den största betydelse — även om de vanskligheter som är förenade med ett vetenskapligt studium av aktuella utrikesfrågor är uppenbara. Den särskilda undervisning och forskning i journalistik som numera är organiserad vid de flesta större universitet lämnar viktiga bidrag till statsvetenskapen genom biografier över tidningar och tidningsmän, utredningar rörande tidningarnas innehåll och opinionsbildande förmåga, äganderättsförhållanden inom pressen och relationer mellan ägare och anställda.

I det hela präglas den amerikanska socialvetenskapen av sökandet efter nya och stora uppgifter, av vilja att fastställa allmänna sammanhang och att samtidigt genom inriktning på konkreta och väsentliga problem bidra till det politiska och sociala framsteget. Den rationalistiska grundinställningen är påtaglig; man finner djärva uppslag och konstruktioner, men föga av den metafysik — utmynnande i historieförklaringar och slutna begreppssystem — som fortfarande gör sig starkt gällande på den europeiska kontinenten. Framåtandan och det rika registret kännetecknar även metoderna; å ena sidan begagnas statistik och kvantitativ analys mera än hos oss, å andra sidan drar man sig icke för att genom detaljstudier av psykologiserande och halvt litterär karaktär söka ställa personer och institutioner i skarpare belysning.

Denna positiva och progressiva attityd kan förklaras på skilda sätt. Den rika tillgången på medel för forskningen gör det möjligt att angripa omfattande och centrala problem, som en enskild forskare på egen hand inte kan bemästra. Att antalet universitetslärare är så stort medför visserligen att genomsnittet icke blir högt, men det leder också till en tävlan och ett urval som gör själva vetenskapens utveckling snabbare. Variationerna inom amerikanskt samhällsliv, mängden av problem och svårigheter som här möter eggjar sannolikt forskarna till mera ambitiösa ansträngningar än i ett relativt statiskt och färdigt samhälle. Den förening av självkänsla och strävan efter förbättringar som överhuvud framträder i det amerikanska beteendemönstret blir karakteristisk även för vetenskapsmännen.

Frågan kan slutligen uppställas om själva formen för tillsättning av professurer spelar en roll i detta sammanhang. Någon prövning genom sakkunniga existerar inte, de högsta universitetsmyndigheterna har vida friare händer än hos oss. Detta leder säkerligen i många fall till olyckliga resultat, till orättvisor på grund av personliga förbindelser och politiska hänsyn. Men det kan diskuteras om icke denna form också bidrar att premiera självständigheten och initiativet. Professor Erik Lönnroth har framhävt att vår sakkunniginstitution, med alla sina förtjänster, är ägnad att göra forskningen traditionsbunden och konventionell. Det gäller att producera arbeten av den typ som de sakkunniga är vana vid och därför sätter värde på, det är farligt att ge sig ut på nya vägar, allra helst om de är så långa och osäkra att omedelbara och säkra resultat inte står att vinna. Samma synpunkter har jag hört av många amerikanska universitetsmän. Rektorn

för ett av de största universiteten hävdade rentav att den mera fria och samtidigt mera godtyckliga professorstillsättningen i U. S. A. var en förutsättning för de djärva initiativen; det blev härigenom möjligt att besätta förstklassiga, rikt utrustade professurer med lysande unga begåvningar, som inte ännu hunnit skriva mycket av ostridig betydelse, men som inte heller stelnat i gamla metoder. Med den ofrånkomliga utveckling av socialvetenskapen som gör arbete under lång tid och med stora resurser nödvändigt för att stora resultat skall kunna nås, ja, som ofta förutsätter samverkan mellan skilda forskare för att spränga monografiernas och specialstudiernas ram, blir denna synpunkt av större betydelse. Den är emellertid vida svårare att tillämpa i ett litet än i ett stort land. I Sverige med dess få möjligheter för forskaren blir vad man kan kalla rättviselinjen mera motiverad än i U. S. A.; i det stora landet kan en rad universitet handla enligt den mera osäkra och godtyckliga framstegslinjen, ty även den konventionelle vetenskaparen kan, då han i ett visst fall förbigås av den mera lysande och mindre meriterade, vara säker om en hygglig anställning.

*

I juli 1946 tillsatte president Truman en kommitté av omkring trettio experter för utredning av undervisningsfrågorna i U. S. A. Kommittén har nu publicerat sina första mera principiellt lagda betänkanden (under titeln Higher education for American democracy). De utgör ett märkligt tecken på den medvetna och konkret inriktade framstegsvilja som efter kriget behärskar U. S. A., obe-

roende av partipolitiska motsättningar. Ett mer genomgripande reformförslag är knappast tänkbart.

Enligt kommittén är en omläggning av undervisning och uppfostran i viktiga punkter nödvändig. Då U. S. A. frånträtt sin traditionella isolationism, måste dess folk fostras att förstå andra folk, och det måste få de kunskaper i internationell politik och om andra länders förhållanden som är förutsättningen för en intelligent och aktiv fredspolitik. Samtidigt skall de demokratiska grundsatser och de etiska värden utan vilka de ej kan förverkligas bli medvetna hos hela nationen på ett annat sätt än förut. ”Att frigöra och fullända varje medborgares inneboende krafter är folkstyrelsens centrala mål, och dess främjande av individens självförverkligande är dess största ära.”

Vid sidan av framställningen av undervisningens syften diskuterar kommittén framför allt — och det är här dess väsentliga insatser ligger — en demokratisering av undervisningen i en helt annan mening. Det gäller att ge alla som därtill är skickade möjlighet att studera vid högre skolor och universitet. I detta hänseende har U. S. A. redan kommit långt. Antalet universitetsstuderande var år 1900 240 000, år 1940 1,5 millioner, d. v. s. detta antal sexdubblades, medan unionens befolkning steg med omkring 70 procent; i Sverige besöker i proportion till folk-mängden endast en bråkdel av detta antal — omkring 14 000 — högre undervisningsanstalter. Läroverken i U. S. A. — med en total skoltid av tolv år — mottog år 1900 700 000 studerande, år 1940 7 millioner (omkring 73 procent av ungdomen i dessa årsklasser); i Sverige är motsvarande antal, även om man oegentligt inräknar

realskolorna, icke högre än 75 000, d. v. s. proportionsvis ungefär en femtedel av motsvarande antal i U. S. A.

Kommittén dröjer emellertid icke vid jämförelser mellan förr och nu och berör överhuvud icke U. S. A:s ställning i förhållande till andra länder. Den understryker däremot att många amerikanska ungdomar icke kan få den utbildning som de kan antas ha begåvning och energi nog att tillgodogöra sig. På landsbygden får långt färre studera vid läroverk och universitet än i städerna; så t. ex. besöker 12,5 procent av städernas ungdom i åldern 20—24 år universitet och högskolor, medan motsvarande siffra i jordbruksområdena är 6,5 procent. Framför allt är negerbefolkningen vanlottad. Bland de vita i nyss nämnda åldersgrupper får exempelvis 11,3 procent, bland negrerna blott 6,7 procent studera. Även på denna punkt har visserligen en förändring till det bättre skett — den högre undervisningen för negrer har relativt sett utvidgats mycket mer än för vita under senare år — men den jämlikhet i fråga om möjligheter som betraktas som en nödvändig konsekvens av demokratin är icke förverkligad.

Då kommittén under hänvisning till siffror som dessa kräver radikala reformer är det i första hand med hänsyn till denna jämlikhetsprincip. De som vill och kan bedriva högre studier skall få göra det, så lyder det grundläggande resonemanget. Men man hänvisar också till att behovet av högre utbildning stiger vida snabbare än folkmängden; genom redogörelser för förhållandena inom olika yrkesgrupper, såsom lärare och läkare, klargörs att en expansion är behövlig. Och slutligen betonas att även inom de kroppsarbetande yrkena en högre bildning är värdefull från samhällets och den enskildes synpunkt. Alla har nytta och glädje av "att ha någon uppfattning om de värden

som människor har funnit väsentliga i sitt liv, att ha förmåga att definiera problem och att vid deras lösning använda kritiska metoder, att vara i stånd att klart uttrycka sina idéer, att kunna umgås med andra människor på ett vänligt och hänsynsfullt sätt . . .”, och alla dessa egenskaper är en högre uppfostran ägnad att utveckla.

Utifrån denna tankegång rekommenderas självfallet att sådana anordningar och bestämmelser som utgör hinder för jämlikheten snarast möjligt skall avskaffas. Detta gäller främst segregationen, särskiljandet av vita och negrer i södern, ty genom uppdelningen ökas kostnaderna samtidigt som syftet att forma humana och toleranta människor sätts i fara. Det gäller också det system med kvota som tillämpas vid många universitet och som särskilt avser att utestänga judar; kommittén fastslår att antalet judiska studenter relativt sett sjunkit under senare år — huvudsakligen på grund av dylika metoder — även om judarna på grund av att de är koncentrerade i städerna fortfarande har ett studentantal över genomsnittet. För att få bort all särbehandling av minoriteter föreslås att unionen vid beviljandet av anslag till undervisning skall uppställa villkor om likställighet för alla grupper.

Än betydelsefullare är kommitténs förslag om utbyggnad av undervisningen överhuvud. Till stor del bör denna utbyggnad ske genom unionens försorg. Bland annat begär man att unionen enligt en stigande skala skall anslå summor till stipendier åt studenter; efter tio år bör ett belopp av minst en milliard dollar utgå till sådana stipendier. Vid universiteten skall stipendiet för de ograduerade uppgå till 800 dollar, för de graduerade — d. v. s. de som efter en filosofie kandidatexamen övergår till specialstudier — till 1 500 dollar. Avgifter vid universitet och

högskolor bör tas bort; fattiga studerande vid läroverken, vilka redan nu äro kostnadsfria, bör erhålla bidrag till sitt uppehälle. Genom samverkan mellan union och delstater skall det inom överskådlig tid bli möjligt för varje medborgare att nå den bildning som hans medfödda förmåga tillåter honom att skaffa sig.

U. S. A. intar redan en särställning i fråga om undervisningens omfattning och de relativt lika möjligheterna för alla. Om kommitténs förslag genomförs, närmar man sig fulländning på detta område; likställdhet blir vad utbildningen angår en realitet i högre grad än i något annat land. Denna strävan till jämlikhet vid starten siktar icke till borttagande av inkomstskillnaderna, till total ekonomisk jämlikhet. Men att den tjänar den sociala jämlikheten är uppenbart. Ty med utjämning och utvidgning på undervisningens område försvagas eller bortfaller den viktiga orsak till klassföreställningar och sociala motsättningar som bildningens ojämna och godtyckliga fördelning utgör.

PRESSPROBLEM I U. S. A.

Den energiska idédebatten i U. S. A. under åren efter krigets slut har även omfattat pressens ställning i den moderna demokratin. Till de frågor som härvid trätt i förgrunden hör vad man helt allmänt kan kalla koncentrationstendensen. De dagliga tidningarnas antal har stadigt gått nedåt sedan bortåt fyrtio år, från 2 600 år 1909 till omkring 1 740 år 1947. Samtidigt har den totala upplagan stigit; den beräknas nu till över 50 millioner. Typiskt för utvecklingen är att mellan de båda världskrigens slutår antalet tidningar sjönk med omkring 20 procent, medan upplagan steg med över 60 procent. Koncentrationen kan belysas även med andra uppgifter. Vid pass en femtedel av tidningarna ägs av "kedjor" med i genomsnitt fem tidningar var. I många städer av betydande storlek finns endast en tidning eller flera av samma ägare kontrollerade tidningar; i Minneapolis har ett och samma företag tre tidningar, i Springfield (Massachusetts) ger en företagare ut fyra tidningar, i Richmond ägs de båda tidningarna av en familj. Blott i 117 städer finns, enligt beräkning för ett år sedan, två eller flera konkurrerande tidningsföretag; i tio av unionens 48 stater existerar ingen konkurrens på detta område.

Till jämförelse kan nämnas att Sverige har 136 tid-

ningar som utkommer sex eller sju gånger i veckan och att den totala upplagan av dessa tidningar är omkring 2,6 millioner; med de tidningar som kommer 2—4 gånger i veckan blir upplagan något över tre millioner. I proportion till folkmängden har alltså vårt land ett större antal tidningar än U. S. A., medan den sammanlagda upplagan är ungefär densamma. En svensk dagstidning har genomsnittligt en upplaga av 19 000, en amerikansk av 30 000 exemplar.

Koncentrationstendensen har skarpt kritiserats, mest auktoritativt av den kommitté som arbetat under ledning av Robert Hutchins (rektor vid Chicagouniversitetet) och vars principbetänkande utkom för ett år sedan under titeln *A free and responsible press*. Nyckelorden i denna kritik har varit kapitalvälde, standardisering och politisk likriktning. Alldeles särskilt har kedjesystemet angripits som ett hot mot den variation och den konkurrens utan vilken pressfrihet finns blott i rent formell mening.

Att det ligger något riktigt och väsentligt i denna kritik torde de flesta som inte är personligen engagerade i systemet vara beredda att erkänna. Många tidningsägare är också principiellt motståndare till kedjebildning och handlar i överensstämmelse med denna uppfattning; som exempel kan nämnas ägarna till U. S. A:s och sannolikt världens främsta tidning, *New York Times*. Därmed är emellertid icke sagt att kedjesystemet, såsom ofta påstås, med nödvändighet innebär en mera fullständig likriktning. Vid samtal med ett stort antal chefer och anställda inom koncerner av denna typ har jag fått ett starkt intryck av hur varierande situationen är även på detta område.

Den främste kedjefefen har under senare år varit Roy

Howard, som är högste ledare av 15—20 tidningar i skilda delar av unionen. Han utgår från att de till koncernen hörande tidningarna måste uppträda enigt i stora nationella frågor, men att eljest tidningscheferna kan föra en självständig politik. Vid konferenser med chefredaktörerna en eller två gånger om året diskuteras de politiska huvudproblemen, och en viss linje fastslås; vid några tillfällen lär beslut ha fattats efter omröstning. Så t. ex. verkade alla Howardtidningar för val av Roosevelt år 1932 och år 1936; 1940 och 1944 angrep de däremot Roosevelt, främst under hänvisning till grundsatsen att en amerikansk president inte bör fungera mer än två perioder. I lokala spörsmål — alltså när det gäller delstatlig och kommunal politik — är åter tidningsledarna obundna av direktiv från koncernledningen. Intet hindrade dem att förordade en demokrat till guvernörsposten i vederbörande stat samtidigt som Howardpressen bekämpade demokraten Roosevelts kandidatur. Till saken hör — och det är betecknande för den amerikanska pressens hållning till partierna överhuvud — att anslutningen till Howardkoncernen inte innebär någon partianslutning; vissa tidningar inom gruppen kan betecknas som partilösa, andra är normalt republikanska, andra åter är demokratiska.

Inom ett par andra kedjor som jag fått närmare upplysning om tycks läget vara ungefär detsamma. Henry Knight äger dels Daily News i Chicago, dels några mindre tidningar i mellanvästern. Han medarbetar regelbundet själv i sina tidningar med en allmänt hållen ledare i veckan. Vid regelbundna konferenser mellan tidningsägaren och chefredaktörerna utformas det politiska dagsprogrammet; båda parterna påstår att man nästan alltid kommer överens efter debatt — varvid än den ena,

än den andra partens mening blir bestämmande — men ägarens uppfattning är i sista hand avgörande. Före demokratiska presidentkandidaten Cox' kedja omfattar fem tidningar i Ohio, Georgia och Florida; ägaren konsulteras i centrala frågor, men tidningscheferna är, påstås det, självständiga "till 90 eller 95 procent" när det gäller politiska ställningstaganden.

Enligt samstämmiga uppgifter är Randolph Hearsts stora men under senare år försvagade tidningskedja styrd på ett helt annat sätt. Ägaren ingriper, liksom flera av de brittiska tidningslorderna, med ständiga, i napoleonsk stil avfattade direktiv, och de enskilda tidningarnas chefer framstår därför som blotta verkställare av kedjeledningens planer. Det är likväl icke främst på denna grund som Hearstpressen har så dåligt anseende. Detta beror huvudsakligen dels på sensationsmakeriet, som i och för sig gör nyhetsförmedlingen skev och ensidig, dels på att man hänsynslöst framhäver respektive undertrycker nyheter av politiska skäl. Vid ett tillfälle hade jag själv erfarenhet av hur otroligt ogenerat denna metod tillämpas; några i förbigående fällda ord i en intervju slogs i förvrängd form upp som det väsentliga, medan en rad uttalanden som inte var politiskt tilltalande totalt förbigicks.

Vad koncentrationstendensen i det hela angår har den försvarare likaväl som angripare bland tidningsmän och tidningsforskare. Den har, säger man, gjort tidningarna mera självständiga gentemot annonsörer och andra utomstående intressen. Förut var det vanligt att reklamartiklar av olika slag infördes mot betalning, nu förekommer sådant blott i rena undantagsfall i vissa småtidningar. Den har också möjliggjort förbättringar i fråga om teknik och reportage; endast tidningar med stora upplagor och stora

inkomster kan hålla sig med moderna pressar och goda korrespondenter. Många tidningsmän förklarar att bristen på konkurrens i vissa hänseenden är till fördel: den på en gång kräver och möjliggör objektivitet, tolerans och hänsynstagande till den allmänna opinionen. Det påpekas också att monopolställningen nästan alltid är osäker; även om endast en tidning eller tidningskoncern finns i en viss stad, finns tidningar från andra städer att köpa, och en illa skött lokal tidning har därför svårt att reda sig. Dessa motiv är dock föga hållbara när det gäller en så extrem koncentration som den i ett stort antal amerikanska städer genomförda. Att en stad av Stockholms eller Göteborgs storlek endast har en tidning — eller ett par av samma koncern utgivna tidningar — kan icke på så allmänna skäl visas vara rimligt; förhållandet måste leda till ett farligt försvagande av debatten.

I U. S. A. är det — vilket i viss mån framgår av vad redan sagts — långt vanligare än hos oss att ledningen av en tidning delas mellan en ägare, som inte skriver men som arbetar i tidningen som "publisher" eller ekonomidirektör, och en chefredaktör. Variationerna inom denna ram är mycket stora. I regel synes ägaren vara den även i politiska frågor bestämmande. Stundom är detta förhållande utomordentligt markerat; ledarskribenten i New York Daily News — nyligen föremål för en artikel i The New Yorker — skriver helt enkelt på beställning efter de linjer som ägaren dagligen utstakar. I andra fall, och det är sannolikt långt vanligare, utformas ståndpunkterna vid en konferens där ägaren har sista ordet, eller ock bestämmer chefredaktören utom i särskilt viktiga och tvistiga frågor, som hänskjuts till ägaren. Endast i undantagsfall, särskilt då chefredaktören genom framstående egenskaper

identifierats med tidningen, synes ägaren helt avstå från politiska direktiv och även i centrala frågor låta chefredaktörens mening gälla. Att i stort sett ägare som inte är journalistiskt verksamma har större politiskt inflytande inom tidningen än vi är vana vid i Sverige står utom tvivel. En följd härav är att de amerikanska chefredaktörerna i allmänhet är vida mindre kända än kolumnisterna — de sistnämnda har såsom stjärnskribenter stor självständighet och är i regel oförhindrade att ge uttryck åt andra åsikter än tidningsledningens. Därför uppstår — det bör annoteras till den amerikanska pressens förtjänst — ett slags debatt inom en och samma tidning som knappt förekommer i Sverige.

Den amerikanska pressen anklagas ofta för konservatism och kapitalistisk inriktning. Sätillvida är denna beskyllning riktig som i U. S. A. — liksom i andra länder — den privatägda pressen tenderar att i ekonomisk-sociala frågor vara mindre radikal än folkmajoriteten. Bekant är att Franklin Roosevelts sociala reformkrav hade relativt svagt stöd i pressen; vid strejker och liknande konflikter är det stora flertalet tidningar benägna att ställa sig på arbetsgivarnas sida. Ofta överbetonas dock konservatismen i den amerikanska pressen. Europeiska iakttagare ser gärna i den nästan totala frånvaron av socialistiska tidningar något abnormt — de beaktar inte att socialism i U. S. A. är något sällsynt, även bland arbetarna. Det bör också understrykas att pressen i andra frågor, särskilt minoritetsfrågorna, i stort sett verkar i liberal och framstegsvänlig anda. Den fördomsfullhet och intolerans som här dominerar stora delar av befolkningen möter i jämförelsevis ringa utsträckning i tidningarna — detta är en av förutsättningarna för den strävan till utjämning och

likställighet som för närvarande präglar amerikansk politik.

*

En skillnad mellan amerikansk och svensk — eller i allmänhet europeisk — press har föga observerats; den gäller förhållandet till de politiska partierna och bottnar i det amerikanska partiväsendets speciella karaktär. De stora partierna, demokrater och republikaner, är i långt högre grad än sina motsvarigheter i Europa rena valorganisationer. Mera permanenta och principiella motsättningar är av sekundär betydelse, i den mån de överhuvud kan fastställas; man tar ställning från fall till fall, under opinionens och påtryckningsgruppernas inflytande, och från stat till stat — det är inte ovanligt att republikanerna i en viss stat sakligt-politiskt står närmare demokraterna i en annan stat än sin egen där fungerande systerorganisation. Den politiska debatten, särskilt i delstater och kommuner, försiggår därför i stor omfattning vid sidan av partistriden, den blir direkt inriktad på sak- och personfrågorna utan partipolitiken som mellanled. Till detta bidrar att inom en stor del av unionen ett parti är dominerande, varför meningsbrytningarna blir helt obundna av partihänsyn.

Dessa förhållanden återverkar på pressen. De flesta tidningar — långt ifrån alla — kan visserligen betecknas som demokratiska eller republikanska; utan att ägas av ett parti företräder de normalt detta partis intressen och rekommenderar sålunda dess kandidater vid valen. Men denna anslutning färgar, just på grund av partiväsendets egendomliga karaktär, endast i ringa mån tidningens håll-

ning. Man frågar inte efter om Times och Tribune i New York eller Tribune i Chicago är demokratiska eller republikanska, vad som intresserar är tidningens uppfattning i bestämda sakfrågor. Den enskilda tidningen blir med andra ord en självständig maktfaktor i högre grad än fallet är i Europa; alla de stora tidningarna kan ur denna synpunkt närmast jämföras med Times eller Manchester Guardian i England.

Med någon förenkling kan saken uttryckas så att de amerikanska tidningarna står mera reellt fria gentemot partierna än i Sverige. Detta icke därför eller åtminstone inte i första rummet därför att i Sverige ett stort antal tidningar ägs av politiska organisationer, utan helt enkelt av det skälet att partierna i U. S. A. inte har samma sakligt-politiska sammanhållning och fasthet som i Sverige. I konkreta frågor möter hos oss inom den socialdemokratiska pressen en nära nog total likriktning; högern intar en mellanställning; folkpartiet företer de största variationerna (för bevisning av detta påstående kan jag hänvisa till mitt arbete Svensk utrikesdebatt mellan världskrigen). I U. S. A. är situationen en helt annan; vare sig det gäller arbetarlagstiftning, rasfrågor eller utrikespolitik möter klart skilda meningar både i demokratisk och republikansk press och än mera markerade är brytningarna inom partierna på den rent statliga och kommunala politikens områden.

Tidningarnas tendens att mera vara folktribuner än partiorgan torde, jämte den av koncentrationen beroende begränsningen av konkurrensen, förklara att debatt — och främst idédebatt — skilda organ emellan är mindre vanlig än hos oss. Endast i undantagsfall ingår i amerikanska tidningar sådana citat från andra organ, som i

Sverige är ett självfallet inslag på den politiska sidan. I sak- och personfrågor är direkt polemik sällsynt; man angriper motståndarens förslag eller kandidat, men icke motståndaren själv. Den av brytningar kring idéer och program präglade diskussionen saknas än mera i de amerikanska tidningarnas inbördes förhållande. Varje tidning uppträder som om den vore ensam på platsen.

Detta sammanhänger med ett annat förhållande. Den konformitet, den likhet utan likriktning som framträder i U. S. A. sätter sin prägel även på tidningarna. De vill inte, kan man säga, ge uttryck åt en speciell åskådning, utan strävar att utifrån en gemensam, sällan preciserad åskådning i det enskilda fallet vägleda den allmänna opinionen. Saken kan också uttryckas så att man undviker att beröra frågor som är ägnade att aktualisera kollektiva motsättningar. Det mest slående resultatet härav är den nästan totala frånvaron av debatt på det religiösa området; detta är tabu för dessa organ, som utgår från att alla är religiösa — varför mot religionen kritiska uttalanden är otänkbara — men att en rad skilda religiösa åskådningar finns inom läsekretsen — varför mera särpräglade inlägg är olämpliga. En liknande tendens att hålla tyst i farliga ämnen gör sig gällande på andra områden, inte minst i fråga om raser och nationaliteter.

Behovet av debatt och mera djupgående politisk upplysning fylls emellertid i U. S. A. på ett sätt som saknar motsvarighet i alla andra länder, genom andra medel än tidningspressen. Dels genom de många radioföretagen (omkring 900 enligt senaste tillgängliga uppgifter), som tillsammans bjuder på ett högst omväxlande program även i fråga om politik; särskilt bekanta och betydelsefulla är de av specialister givna utrikespolitiska kommentarerna.

Dels genom tidskrifterna, vilkas utomordentliga insatser i regel inte tillräckligt beaktas i skildringar av amerikansk press. Här märks i första rummet på refererande översikter av dagshändelser och dagsdebatt inriktade veckopublikationer, såsom *Time* (upplaga 1,6 millioner) och *Newsweek*, likaledes varje vecka utgivna radikala idétidsskrifter, såsom *The New Republic* och *The Nation* (med omkring 100 000 respektive 50 000 exemplar), samt de utomordentligt högtstående politisk-kulturella månadsmagasinen, såsom *Harper's* och *Atlantic Monthly* med upplagor på 120 000—140 000). Härtill kommer att en mängd andra tidskrifter regelbundet innehåller orienterande politiska artiklar och rena debattinlägg, ofta formellt och sakligt av den högsta kvalitet. Som exempel kan nämnas *Life* (4,7 millioner), *Mc Call's* (3,6 millioner), *Saturday Evening Post* (3,7 millioner), *The Reader's Digest* (10 millioner). Man torde kunna utgå från att så gott som alla amerikanska familjer köper någon tidskrift med i viss mån politiskt innehåll. Att närmare jämföra med svenska förhållanden är på denna punkt omöjligt, eftersom själva tidskrifterna i stort sett är så olika. Uppenbart är likväl att de amerikanska tidskrifterna i högre grad än de svenska tillgodoser det behov varom här är fråga.

Tidskrifternas betydelse i U. S. A. har sedan länge varit utomordentlig. "Det är tidskriften som sedan ett halvsekel eller mer gjort U. S. A. till ett land med vidsträckt läsning i jämförelse med England och Frankrike", skriver den lysande kulturkritikern Henry S. Canby i sin nyss utkomna självbiografi (*American Memoir*). Men under senare tid har tidskrifterna oerhört vuxit i antal, upplagor, omväxling och saklig vederhäftighet, såsom en

artikel i Atlantic Monthly för några månader sedan i detalj uppvisade.

Det vore sålunda korttänkt att av koncentrationstendensen i amerikansk press dra slutsatsen att det finns mindre variation och bredd på politisk debatt och upplysning nu än förr. Motsatsen är fallet. Medborgaren har i realiteten tillgång till ett större, bättre och mer mångsidigt material för bedömande och ställningstagande än tidigare. Därmed förnekas inte brister och svagheter; de framhävs och diskuteras ständigt av amerikanerna själva. Enighet råder dock om att förbättringar kan vinnas blott genom kritik och fria ansträngningar inom den bestående ordningens ram, inte genom att upplysningsverksamheten övertas av staten eller de politiska organisationerna.

FOLKOMRÖSTNING I U. S. A.

Under 1900-talets första årtionden intog författningsproblemen en central ställning i amerikansk politik. Det gällde, enligt reformvännerna från Bryan till Wilson, att fullända demokratin genom att bryta finansens inflytande över politiken och göra folkväldets institutioner mera representativa för den verkliga folkmeningen. Främst gällde angreppen tendenserna till kapitalist- och bossvälde inom partier och legislaturer. Till de viktiga resultaten inom unionen hörde den faktiska ökningen av presidentmakten, förbundssenatorernas val direkt av folket samt den kvinnliga rösträtten. Inom delstaterna och kommunerna genomfördes en rad reformer i samma syfte. De exekutiva organens befogenheter stärktes genom lagstiftning och praxis. För att slå ned de oligarkiska tendenserna inom partierna stadgades så gott som överallt att nominering av kandidater skulle ske genom av staten reglerade val (direkta primärval). Den mest omstridda av reformlinjerna var folkomröstningen. Av gammalt fanns bestämmelser om att ändringar i statsförvaltningarna kunde beslutas blott under väljarnas medverkan genom referendum. Nu propagerade man efter schweiziskt mönster för nya folkomröstningsformer: fakultativt lagreferendum, varigenom av representationen antagna lagar på begäran

av en viss procent av väljarna skulle föreläggas folket, och folkinitiativ, som gav en väljargrupp rätt att kräva att ett visst av gruppen framlagt förslag underställdes folket. Mellan 1898 och 1915 infördes dessa moderna folkomröstningsformer i ungefär hälften av unionens stater.

Sedan det första världskriget har frågor av antydd art spelat en vida mindre roll i debatten. Man kan visserligen tala om en fortskridande demokratisering, men den har gått andra vägar och ställt sig andra konkreta mål. En huvudlinje har varit unionsmaktens ökning, framträdande särskilt i metoden att ställa unionella medel till staternas förfogande för sociala och andra ändamål under villkor att dessa medel används på i detalj angivet sätt och kompletteras genom statliga bidrag. En annan linje är förbundsdomstolarnas alltmer liberala tolkning av författningen; dels har härigenom socialpolitiska lagar, som tidigare ansetts grundlagsstridiga, blivit tillåtliga, dels har förbundets konstitution kunnat användas som medel att säkra medborgerliga rättigheter i staterna. Demokratiseringen har också, särskilt under senare år, kommit till uttryck i strävan att förbättra minoriteternas, särskilt negrernas, rättsställning. Statsskicket i union och delstater har icke förändrats, men inom dess ram har de progressiva stämningarna varit verksamma, särskilt under Franklin Roosevelts presidentur.

Reformerna från århundradets början har i stort sett fyllt sitt ändamål, därom torde man vara ense. Korrupcion, bossvälde, valmaskiner förekommer fortfarande — främst på grund av väljarnas likgiltighet; skandaler inom delstaternas och kommunernas förvaltning är ojämförligt vanligare och av vida större format än exempelvis i

Sverige. Men läget har sedan några årtionden oerhört förbättrats; det vore inte längre möjligt för en Lincoln Stefens att skildra en rad stater och städer som utsagningsobjekt för en kedja av finanshajar, valbossar och förbrytare. Den unionella administrationen, som alltid stått på ett högre plan än den lokala, har efter allt att döma också förbättrats.

De från Schweiz hämtade formerna för folkomröstning framfördes under de stora författningsdebatterna som demokratins hjälpmedel framför alla andra. De förklarades vara en konsekvens av själva folkstyrelsen och samtidigt som ett medel att uppfostra folket. Genom referendum skulle man få en möjlighet att beivra legislaturernas felsteg, initiativet skulle bli ett instrument för den folkliga radikalism som dessa legislaturer inte gav uttryck åt. Propagandan för folkomröstning har emellertid nästan totalt upphört. Intresset för hela problemet är sedan årtionden minimalt. Någon sammanfattande undersökning av de schweiziska folkomröstningsformernas betydelse finns överhuvud inte i U. S. A., blott ett fåtal monografier från olika stater (Kalifornien, Oregon, Michigan, Colorado, Oklahoma). Denna slående förändring beror säkerligen delvis på att de förbättringar man ville vinna genom folkomröstningen (eller rättare nya former härav) kunde uppnås genom andra medel. Den sammanhänger också med att institutets verkningar ej blev så sensationella som många — både anhängare och motståndare — väntat. Den allmänna och bestämda motsättning mellan representation och väljare som ansågs nödvändig göra folkomröstningens införande förelåg inte, eller kvarstod i varje fall inte efter den demokratisering i vilken folkomröstningen var ett led.

Av detta följer emellertid inte att folkomröstningen blivit föremål för stark och omfattande kritik i de stater där den införts. Tvärtom, den har blivit en självfallen, av alla godtagena faktor i statsskicket, och de vetenskapliga bedömarna är, såvitt jag kunnat finna, utan undantag positivt inställda till institutet. Icke heller har folkomröstningen kommit ur bruk. Antalet folkomröstningar skiftar i hög grad, beroende på villkoren för en omröstning och andra faktorer: under senare år har endast några få omröstningar förekommit varje valår i t. ex. Massachusetts, Michigan, Ohio och Colorado, medan motsvarande antal uppgått till 10—20 i Oregon och Kalifornien. Men överallt fungerar institutet som ett betydelsefullt led i lagstiftningsmaskineriet.

Karakteristiskt för utvecklingen i åtskilliga stater är att de nya folkomröstningsformerna till en början begagnades av radikala riktningar utanför partierna dels för att bekämpa legislaturbeslut som ansågs konservativa, dels för att genomdriva reformförslag som representationen avvisat. Särskilt folkinitiativet spelade en viktig roll; i Oregon, där den angivna tendensen var starkast, lyckades man på denna väg reformera både författningen och den socialpolitiska lagstiftningen. Den brytning mellan representation och folk som häri kom till uttryck avvecklades emellertid inom kort. För senare år kan generellt konstateras att legislaturens förslag — särskilt de författningsförslag som obligatoriskt skall föreläggas folket — i regel antas, medan folkinitiativen i allmänhet förkastas, d. v. s. i flertalet fall har folket samma mening som representationen. I Massachusetts har under det senaste årtiondet endast två folkinitiativ gått igenom; i Kalifornien har under tiden 1912—46 17 författningsinitiativ av 64 och

12 laginitiativ av 45 godtagits av väljarna. Deltagandet vid folkomröstningar är nästan genomgående något mindre (10—15 procent) än vid val av representation; i fråga om fakultativa referenda och folkinitiativ är dock skillnaden obetydlig. Att de obligatoriska referenda, då ofta inga meningsbrytningar föreligger, i många fall väcker mycket ringa intresse faller av sig självt.

För hela det politiska systemet i U. S. A. är betecknande att folkomröstningen föga användes som ett vapen i striden mellan de stora partierna. Folkomröstningar begärs däremot av påtryckningsgrupperna (pressure groups), som i viktiga hänseenden tjänar som ersättningar för partier av europeisk typ. De påtryckningsgrupper som härvid kommer i fråga är i huvudsak av två slag, dels organisationer som uteslutande är inriktade på politiska aktioner (t. ex. allmänt konservativa och radikala föreningar, respektive föreningar för rusdrycksförbud, för reform av förvaltningen, för sjukvårdens förstatligande o. s. v.), dels organisationer som i allmänhet tillvaratar vissa yrkes- eller socialgruppers intressen och i samband därmed i vissa fall använder politiska stridsmedel (t. ex. handelskamrar, sammanslutningar av arbetsgivare respektive arbetare, bondeföreningar). Det normala vid en folkomröstning — vilket förefaller oss främmande, men i U. S. A. är självfallet — är att partierna inte tar ställning, medan en rad skilda organisationer av tekniskt sett opolitisk karaktär framträder som ledare av agitationen för och emot de förslag det gäller.

Vid bedömandet av folkomröstningarnas utfall är det i U. S. A., liksom i Europa, vanligt att iakttagarna, även då de framträder som vetenskapsmän, okritiskt ger uttryck åt sin subjektiva uppfattning och utifrån denna för-

klaras resultaten reaktionära eller måttfullt konservativa, progressiva eller betänkligt radikala. I stort sett är det obefogat att påstå att folket — enligt gängse språkbruk — visat sig vare sig mera konservativt eller mera radikalt än representationerna, och det är ju den jämförelsen, icke en jämförelse mellan professor X:s åsikter och folkets, som är av intresse. Ostridigt är dock att åtskilliga reformförslag av betydelse som icke vunnit representationens gillande genomförts medelst folkinitiativ. Å andra sidan har folket, till mångas förvåning, varit lika avvisande som representationen gentemot ett flertal radikala förslag (t. ex. om ytterligt höga folkpensioner i Kalifornien, om socialisering av vissa företag i Oklahoma).

Varför anser man tämligen allmänt folkomröstningen värdefull, oberoende av den politiska åskådningen? I huvudsak framhålles här samma synpunkter som i Schweiz, men de har i vissa fall en för U. S. A. speciell utformning. Genom folkomröstningen blir det möjligt att fastställa opinionen i en isolerad sakfråga, och i viktiga fall är det väsentligt att denna opinion verkligen blir utslagsgivande. Representationen kan icke väntas ge en bild av folkmeningen, särskilt icke i de amerikanska delstaterna, där majoritetsval råder, där man ofta väljer statliga representanter under intryck av unionella stridsfrågor och där partierna mera är valorganisationer än organ för åsikter och intressen. Påtryckningsgrupperna, som här närmast motsvarar de europeiska partierna, gör sig gällande både inom representationen och vid folkomröstningarna, men i det sistnämnda fallet sker det med större öppenhet, i form av inlägg i en offentlig debatt, icke genom övertalning, hotelser och löften i hemlighet. Vidare är folkomröstningen ett medel till politisk fostran, enligt mångas

uppfattning ett bättre medel än alla andra, ty den diskussion som härvid uppstår får en annan saklig intensitet än då väljarna har att rösta blott på personer. Av värde för meningsutbytet är särskilt de inlägg för och emot framlagda förslag som utarbetas av experter och i flera stater distribueras genom regeringens försorg och på statens bekostnad. I många fall, tillfogar man, leder en folkomröstning till att en viss fråga, åtminstone för lång tid framåt, avföres från dagordningen. Något så vackert exempel på detta som förbudsomröstningen i Sverige år 1922 har man knappast i U. S. A., men det är obestridligt att ett klart utslag vid en omröstning är ägnat att dämpa debatten och göra vederbörande fråga inaktuell. Av dessa skäl, liksom av allmänt demokratiska principskäl, håller man på de nya folkomröstningarna i de stater där de införts. De har icke givit de märkliga resultat som många hoppades, men än mindre har de besannat kritikernas farhågor; de har, liksom i Schweiz, helt enkelt kommit att framstå som ett outhärligt moment i demokratin.

AMERIKANSK IDEALISM

Det högsta beröm man kan ge en person i U. S. A:s offentliga liv är att med eftertryck och känsla kalla honom en "hederlig karl" (an honest man). Utländska iakttagare har stundom i detta uttryckssätt funnit ett bevis för den amerikanska politikens låga standard. "Att vara hederlig är sålunda", säger man, "så märkvärdigt att det blir en verklig kvalitet hos en politiker". Något ligger det i den reflexionen; korrupsion har i U. S. A., åtminstone till på senare tid, varit vanligare än i många europeiska demokratier, och hederlighet i den tekniska mening som innebär frånvaro av ohederlighet har därför kunnat vara förtjänt av att framhållas. Men i huvudsak tyder tolkningen på bristande känsla för ordets valör och bristande förståelse för amerikanska värderingar. Ordet hederlig betyder i detta sammanhang något annat. En hederlig karl, det är snarast detsamma som en god människa. Det väsentliga är icke otillgänglighet för korrupsion och ekonomiska frestelser överhuvud, utan en rakryggad karaktär, en ständigt medveten vilja att handla rättvist och moraliskt, ett självfallet äckel inför det lumpna, en orolig känsla av ansvar. Frågan är "ej vad ditt parti har gjort, det gäller dig", den insikten fordras av en hederlig man. Han skall vara en representant för amerikansk idealism.

Historieskrivningen likaväl som debatten för dagen präglas av denna inriktning, Washington, Jefferson, Jackson, Lincoln, alla framställs de i första rummet som stora moraliska ledare. Lincoln har blivit symbolgestalten framför alla andra, tillräckligt spänd, splittrad och gåtfull för att locka de subtila, tillräckligt modig och enkelt god för att bli en förebild för alla. En man som Lincoln är hos intet annat folk hjälten bland hjältar. Han tycks visa möjligheten att förena självförnekelse och makt, han framstår som en Kristus, som blivit en härskare av denna världen och som därför bekräftar den stora amerikanska kompromissen mellan godhet och handling. I dagens strider möter samma idealbildning. Beskrivningarna av kandidaternas familjeliv, av deras uppträdande i yrket, på klubben, bland vänner är en smula låga och komiska varianter av den tendens som kommer statsmännen att vid varje högtidligt tillfälle åberopa Gud och eviga värden. I det hela blir den ledande klass som framgår ur dessa strider säkerligen icke bättre än i andra länder, men hos ett fåtal förenas moral, karaktär och insikt i en grad till vilken vi sällan finner motsvarighet.

Moralismen leder till anklagelser för hyckleri och ytlighet. I dessa anklagelser ligger det något riktigt. Beträffande hyckleriet är detta självklart; hyckleriet är den skugga som samhällsmoralen kastar; i alla länder finns det lymlar, och de anpassar sina konster efter den härskande ideologien liksom ormen får sin färg av sanden eller bladverket. Ytligheten står i viss mening hyckleriet nära. Då det är konvention att begagna moraliserande uttrycksätt, gör man det utan allvarlig reflexion eller till och med utan att mena något bestämt; det vedervärdiga svammel som kan presteras på en amerikansk lunchklubb är en

pinsam konsekvens av moralismen — men inte ett skäl mot den. En annan form av ytlighet kan sägas ligga däri att den moral det gäller är föga analyserad och genomarbetad. De amerikanska moralisterna, en Emerson, en Thoreau, en Whitman, ter sig naiva vid sidan av Pascal, Kierkegaard eller Tolstoj. Deras moral är icke en essens av ångest och grubbel, den är, även hos enstöringen och anarkisten Thoreau, självfallen, frisk, om man så vill tanklös. Här möter man icke fader Sergius, som vid borttryckandet av skal efter skal i sitt jag finner blott nya former av gemenhet, utan snarare en förvärldsligad och politiserande Franciscus. Men av allt detta följer inte att moralen ligger på ytan, att den blott är prat och åthävor. I sin enkelhet är den hos millioner amerikaner, och främst hos de ledande amerikanerna, en stadigt och djupt verkande kraft.

Till någon del kan ett sammanhang spåras mellan detta förhållande och formerna för amerikansk politik. I Europa har det blivit en naturlig sak att man röstar på parti, på åsikt, icke på person; en liberal ger hellre sin röst åt en karaktärslös nolla som företräder ett liberalt program än åt en högerman eller en socialdemokrat av intellektuell och moralisk resning, och detsamma gäller i lika mån alla partier. I U. S. A. representerar de stora partiorganisationerna inte i samma grad skilda program eller åskådningar, och personomröstning blir därför möjlig. För en elit som inte är knuten till någon viss samhällsklass är kandidatens personliga egenskaper avgörande. Och därav följer i sin tur att partierna söker efter män vilkas personlighet appellerar till väljarna. Misstag har gjorts, men sannolikt kan intet annat land uppvisa en mera moraliskt högtstående rad av ledare än de tio eller femton

främsta av U. S. A:s presidenter. Washington, de båda Adams, Jefferson, Madison, Jackson, Lincoln, Cleveland, Taft, de båda Roosevelt, Wilson: alla dessa och många andra statsmän i första ledet har som karaktärer varit betydande. Bryce's ofta citerade nedsättande ord om de amerikanska presidenterna är ohållbara, och de förklaras endast genom den speciella situation i vilken de kom till.

Den amerikanska idealismen återföres i regel på kristendomens starka ställning. "Det finns intet land i hela världen i vilket den kristna religionen bevarar ett större inflytande över människornas själar än i Amerika", skrev Tocqueville för mer än hundra år sedan, och i denna kristendomens förmåga att behärska "det mest upplysta och fria folket på jorden" såg han ett bevis för dess "nyttan och dess överensstämmelse med den mänskliga naturen". Att kristendomen fortfarande är en central faktor i amerikanskt samhällsliv kan inte betvivlas. Av mindre betydelse är härvid att den formella anslutningen till skilda kyrkor ständigt ökats; år 1800 var 7 procent, år 1914 43 procent, i dag över 50 procent av befolkningen inskrivna i en församling, men detta förhållande kan icke, såsom vissa teologer hävdar (t. ex. Latourette i *The Great Century*, 1941), anses tyda på ett förstärkande av religionens inflytande, det är en rent organisatorisk angelägenhet. Det väsentliga är att hela den amerikanska debatten är genomsyrad av tro på eller åtminstone vördnad för kristendomen — till svagheter i denna debatt hör att förnekelsen knappast kommer till tals — och att enligt alla undersökningar antalet gudstroende är överväldigande, högre än i någon jämförlig europeisk stat. I självständighetsförklaringen, i Lincolns proklamationer, i

Franklin Roosevelts tal, i kommittébetänkanden och kongressdiskussioner — överallt finner man önskan att helga och rättfärdiga genom åkallande av en högsta makt.

Är denna religiösa inriktning trångsynt, bitter och ofördragsam? Det ligger nära till hands att besvara den frågan med ja under hänvisning till den ännu fortlevande fundamentalismen och till striderna mellan de otaliga kyrkorna. Men i stort sett är svaret oriktigt. En amerikansk historiker, Commager, har nyss i en lysande uppsats i *The Nineteenth Century* betonat att skillnaden mellan samfundens läror är obetydlig, att alla sekter och kyrkor koncentrerar sig på vissa allmänna och gemensamma trosföreställningar. "Olikheten mellan dem som tillhör en kyrka och dem som inte gör det är mindre än i de flesta andra länder, motsättningen mellan katoliker och protestanter svagare, övergången från en kyrka till en annan långt mera vanlig." Det är snarare, blir slutsatsen, enhetlighet än mångsidighet som kännetecknar det religiösa läget i Amerika.

Den föga preciserade allmänreligiositet som härskar och inför vilken både ateismen och dogmtvisterna ter sig obetydliga påminner om 1700-talets deism och 1800-talsliberalismens vagt metafysiska förankring. Hos det stora flertalet är den knappast mer än ett fäste för humanismen och en garant för förnuftets förmåga att nå klarhet. Den känner sig som framstegs- och förnuftstrons äldre broder, icke som dess fiende. Den skärper känslan av personligt ansvar, men den ser, liksom rationalisterna i Frankrike för tvåhundra år sedan, sitt mål i ett värdigt och lyckligt jordiskt samhälle.

Därför sammansmälter den religiösa linjen med den humanitetens, toleransens och frihetens linje som i Ame-

rika mer än i något annat land utom England blivit förpliktande tradition. Striderna mellan sekterna i Nya England, som småningom upplöstes i fördragsamhet, frigörelsen från det engelska väldet, Bostonidealismen, demokratiseringsprocessen under 1800-talet, inbördeskriget — under vilket de stridande icke blott återopade samme Gud utan också samma idéer och samma hjältar — de avgörande aktionerna i de båda världskrigen: alla dessa strävanden och insatser uppfattas som led i den mission som är och förblir Amerikas. Denna känsla stärkes av att så mycket återstår att göra i det egna landet. Det gäller att i hägnen av de traditionella idéerna, och genom deras förmåga att övertyga och ena, fullfölja sammansmältningen av de skilda nationerna, raserna och religionerna. Endast en gemensam idealism kan fullborda Amerikas utveckling till en enhet — ur denna nödvändighet hämtar idealismen styrka.

Demokrati, personlig frihet, tolerans säges vara kännetecknande för den amerikanska livsformen. Men viktigare är att dessa ting betraktas som ofrånkomliga villkor för nåendet av "det goda livet" och att denna uppfattning ger vitalitet åt institutioner och beteendemönster. Det är godheten — omslutande här som på andra håll vänlighet, lojalitet, ärlighet, värme — som på ett mera omedelbart och naivt sätt än hos oss framstår som målet; ord som god, ädel, uppoffrande, som i Europa är nära nog tabubelagda och begagnas blott i dödsannonser och begravningstal, har bevarat sin friskhet. Detta och icke de mera utformade och speciella föreställningar vilka med ett slitet och alltmera intetsägande uttryck kallas ideologier är det egenartade i amerikansk idealism. Det enkla har inte förlorat sitt behag, viljan till det subtila och särpräglade har

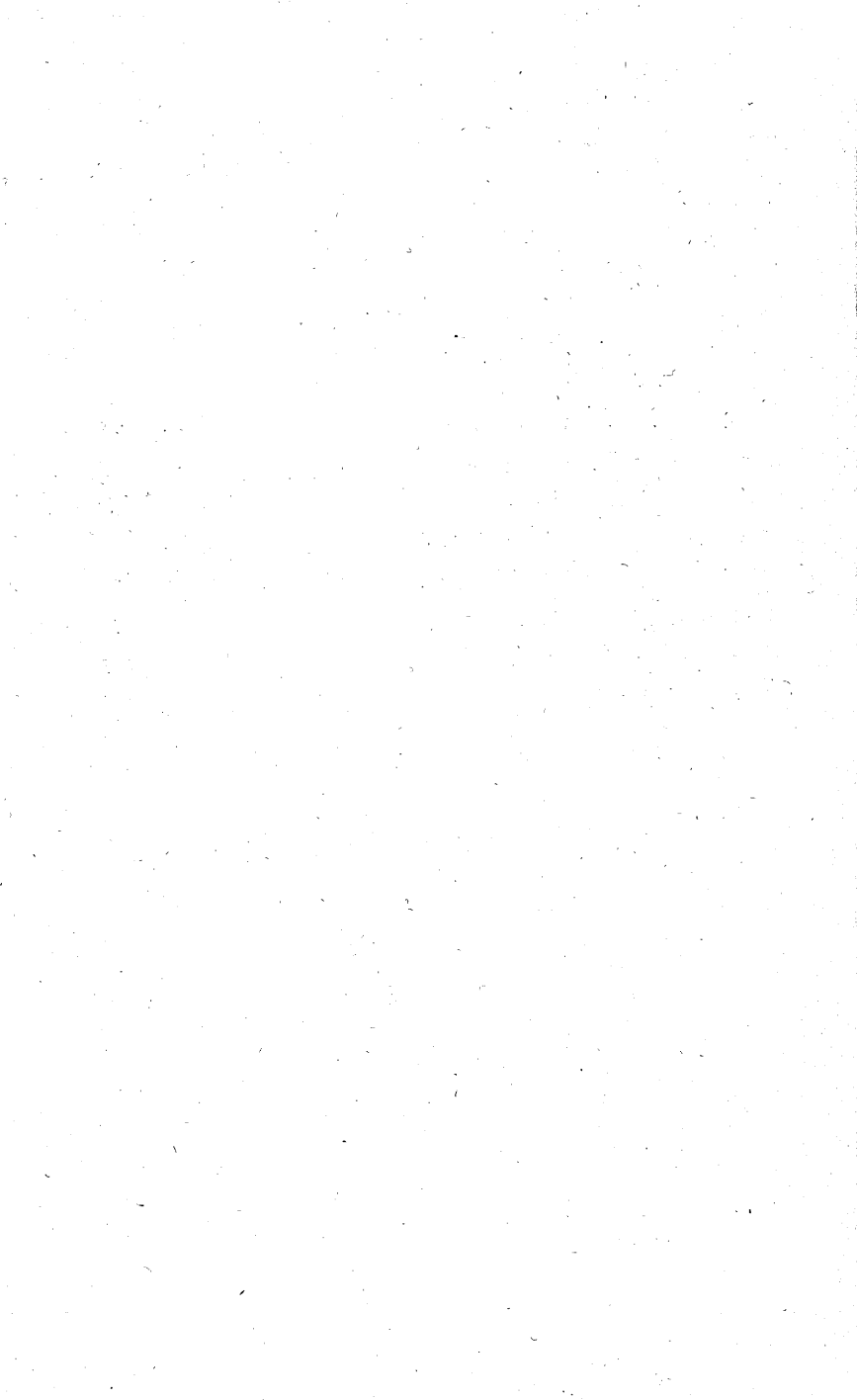
AMERIKANSK IDEALISM

inte blivit dominerande: godheten är varken trivial eller löjlig.

Den moralism eller idealism varom här talats förenas utan svårare konflikter, med den rationalism som är förutsättningen för den amerikanska vetenskapens blomstring — spänningen mellan värdering och analys är övervunnen. Och därför förenas den också med en optimism som med ivrig visshet att finna söker efter lösningar. Det är dessa föreningar eller kompromisser som ger oss rätt att hoppas på en ny upplysningstid, under vilken Amerika, liksom förut Frankrike och England, skall vara framstegets bärare framför andra.

INNEHÅLL

Förord	5
Amerikansk utrikesdebatt	7
Varför ingen socialism i U. S. A.?	30
Ras- och minoritetsfrågor i U. S. A.	47
Akademisk frihet och bildningssträvanden i U. S. A.	76
Pressproblem i U. S. A.	98
Folkomröstning i U. S. A.	109
Amerikansk idealism	116

Anslutning till västmakterna

eller strikt neutralitetspolitik, det är den fråga som just nu överskuggar alla andra i den aktuella utrikespolitiska debatten. Sveriges läge i brytningslinjen mellan öst och väst kräver att vi alla tar ställning till detta brännande spörsmål. Men utan kunskaper om Amerika av i dag, om vilka problem den stora demokratin i väster just nu brottas med och vilka ideal den står för, är detta inte möjligt. Med "Problem i U. S. A." ger professor Herbert Tingsten oss just den kunniga och ändå lättillgängliga orientering i de amerikanska problemen, som vi nu mer än någonsin känner behov av.

Professor Tingstens grundliga kännedom om amerikansk samhällsforskning har han dokumenterat i ett flertal statsvetenskapliga arbeten. Sin djupa inlevelse i alla sidor av U. S. A:s samhällsliv har han grundlagt under flera långa studieresor; den senaste, som denna bok företrädesvis är ett resultat av, företogs under hösten 1947.

I kapitlet "Amerikansk utrikespolitik" belyser författaren motsättningarna mellan Trumans "fasta" utrikespolitik med Marshallplanen som första programpunkt och oppositionens eftergiftslinje representerad av isolationister och Wallaceanhängare. Ett följande avsnitt klarlägger orsakerna till de socialistiska rörelsernas misslyckande i U. S. A. och i kapitlet "Ras- och minoritetsfrågor" analyseras negerproblemet med utgångspunkt från en serie personliga iakttagelser av rasfördomarnas och segregationens verkningar.

Professor Tingstens förtrogenhet med amerikanska förhållanden, hans kritiskt vetenskapliga inställning till problemen och hans tro på den amerikanska idealismen som en kraft i det godas tjänst gör "Problem i U. S. A." till en i hög grad tänkvärd och stimulerande bok.

B O N N I E R S